

CONCORDI RAPORT 2016

**KESTLIK
ARENG
PANUSED ON
KÕRGED**

CONCORD
European NGO confederation for relief and development

CONCORD

CONCORD on Euroopa arengukoostöö ja humanitaarabiga tegelevate vabaühenduste konföderatsioon.

Meie liikmeteks on

28

Riiklikku platvormi

20

Võrgustikku

03

Assotsieerunud liiget

kes esindavad rohkem kui 2 600 vabaühendust, mida toetavad miljonid kodanikud kogu Euroopas. Meie konföderatsioon ühendab arengukoostööle keskendunud vabaühendusi, et koos tugevdada oma poliitilist mõjuvõimu Euroopas ja maailmas. Üheskoos seisame hea selle eest, et Euroopa poliitikad edendaks kestlikku ja inimõigustel ning soolisel võrdõiguslikkusel põhinevat majanduslikku, keskkondliku ja sotsiaalset arengut. Teeme koostööd ka regionaalsete ja globaalsete kodanikuühiskonna organisatsioonidega selle nimel, et Euroopa Liidu poliitikavaldkonnad oleksid sidusad kestliku arengu edendamise partnerriikides.

ARUANDEST

Kestliku arengu Tegevuskava 2030 (Agenda 2030) vastuvõtmine 2015. aastal oli tähtis verstapost. Enne Agenda 2030 vastuvõtmist püüdsid CONCORD ja selle liikmed aktiivselt ulatusliku ja relevantse tegevuskava koostamise ja kinnitamise poole. Nüüd on kätte jõudnud aeg võetud kohustusi ja antud lubadusi täitma hakata. Et Euroopa Liit on lubanud koostada Tegevuskava 2030 jaoks vastava rakenduskava, on CONCORDi liikmed koonnud uude kestliku arengu ja sellega seotud poliitikavaldkondade sidususe töögruppi. Käesoleva, ühistööna koostatud aruande eesmärgiks on anda Euroopa Liidu institutsioonidele ja liikmesriikidele olulised poliitilised suunised, mis aitaks ellu viia Tegevuskava 2030 eesmärgid. Käesoleva aruande koostamisse on olnud kaasatud CONCORDi liikmed, kes on eksperdid järgmistes valdkondades: Tegevuskava 2030, kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidusus, ränne, sooline võrdõiguslikkus, kaubandus, tarbimine ja tootmine ning arengu hindamise alternatiivsed näitajad.

Väljaandja: CONCORD Europe - Rue de l'industrie 10 - 1000 Brussels, Belgium

Avaldamise aasta: 2016

TÄNUAVALDUSED

Autorid: *Evert-Jan Brouwer* (EU CORD), *Hanna Hansson* (CONCORD Sweden), *Isabelle Brachet* (ActionAid International), *Jean Blaylock* (UK Food Group), *Jussi Kanner* (Kehys), *Lonne Poissonnier* (CONCORD Europe), *Sally Nicholson* (WWF EU Office), *Tanya Cox* (Plan International), *Wiske Jult* (11.11.11)

Peatükkide kirjutamisel on oma panuse andnud järgmised autorid:

- Tegevuskava 2030 peatükk: *Sami Asali* (Coordination Sud), *Jakob Mussil* (Globale Verantwortung)
- Kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe peatükk: *Kees Knulst* (vabatahtlik, Woord en Daad), *Peter Sörbom* (CONCORD Sweden)
- Rände peatükk: *Birte Hald* (Danish Refugee Council), *Inge Brees* (CARE International), *Jessica Janrell* (CONCORD Sweden) ja *Linde-Kee Van Stokkum* (Foundation Max van der Stoep)
- Toidu jätkusuutliku tarbimise ja tootmise peatükk: *Hanna Saarinen* (Oxfam International), *Nora McKeon* (Terra Nuova), *Ludovic Wahis* (World Vision)
- Arengu hindamise peatükk: *Jean Saldanha* (CIDSE)

Koordineerija: *Lonne Poissonnier* (CONCORD Europe)

Toimetaja: *Veronica Kelly*

Kujundus ja küljendus: CONCORD, koordineerija *Hélène Debaisieux* (CONCORD Europe)

Eriline tänu kõigile CONCORDi kestliku arengu ja sellega seotud poliitikavaldkondade sidususe töögrupi liikmetele nende panuse eest.

Käesolevas aruandes esitatakse Euroopa CONCORDi seisukohti.

Kui soovite käesoleva aruande kohta rohkem teada, võtke palun ühendust CONCORDi poliitikakujundamise ja huvikaitsetöö koordinaatori *Lonne Poissonnier*’iga aadressil Lonne.Poissonnier@concordeurope.org.

CONCORD

Aruandest	C
Tänuavaldused	D
CONCORDi presidendi Johannes Trimmeli eessõna	F
Kokkuvõte	H
CONCORD kutsub ELi ja selle liikmesriike üles...	J

1. PEATÜKK

STARDILOENDUS MAAILMA MUUTMISEKS: NII VÄHE AEGA, NII PALJU TEHA

Sissejuhatus	02
ELi ja selle liikmesriikide ühine ettevõtmine	02
Üleskutse koostada ELi üldstrateegia	03
Järelevalve, vastutus ja läbivaatamine	04

2. PEATÜKK

KESTLIKU ARENGUGA SEOTUD POLIITIKAVALDKONDADE SIDUSUS: PALJU POLIITIKAIK, ÜKS EESMÄRK

Arennuga seotud poliitikavaldkondade sidususe asendamine kestliku arennuga seotud poliitikavaldkondade sidususega	08
Mõjuhinnangud	10
Õiguskontrollikomitee	12
Järelevalve ja vastutus	13
ELi delegatsioonide roll	14

3. PEATÜKK

JÄTKUSUUTLIK TOIDU TARBIMINE JA TOOTMINE: FARMIST LAUALE

Sissejuhatus	18
Juhtimine, vastutus ja õigus adekvaatsele toidule	18
Tasakaalust väljas võimujutus ja ebavõrdsus	19
Erasektori roll	21
Planeedi võimalused ja jätkusuutlikud ja paindlikud agroökoloogilised süsteemid	23

4. PEATÜKK

RÄNNE: KESTLIKU ARENGU TAGAMINE JA INIMÕIGUSTE AUSTAMINE

Sissejuhatus	26
Hiljutised muudatused ELi rändeteema käsitluses	26
Euroopa Liidu arengukoostööpoliitika kasutamine rände piiramiseks – tagajärjed	27
Tagajärjed inimõigustele	27
Ränne, majandusareng ja erasektor	28

5. PEATÜKK

ARENGU MÕÕTMINE: SKT LÕPP?

Sissejuhatus	32
Liikudes heaolu mõõtmise poole	33

LÜHENDID

CONCORDI PERIOODILISED ARUANDED

36
37

EESSÕNA: CONCORDI PRESIDENT

Enamasti on eesmärkideni võimalik jõuda väikeste ja teadlike sammudega. Kuid on aegu, mil on vaja julgust ja veendumust teha suur hüpe edasi. Kui me tõesti tahame anda kõigile inimestele ja planeedile Maa jätkusuutliku tuleviku, peame just praegu sellise hüppe tegema. Seega pole kokkusattumus, et 2015. aasta septembris leppisid maailma liidrid kokku kestliku arengu tegevuskava 2030 vastu võtmises.

Nüüd peab igaüks meist tegutsema selles suunas, et see ambitsioonikas ja ulatuslik raamistik ellu saaks viidud. Mitmed Euroopa Liidu liikmesriigi on hakanud Tegevuskava 2030 täitmiseks ametisse määrama inimesi, tegema plaane ja arendama välja mehhanisme. Euroopa Liidu institutsioonid on aga vaevu teinud oma esimese argliku sammu. Helge tuleviku ning raiskava, saastava ja ebavõrdse oleviku vahel haigutab sügav kuristik. Mõtlemapanev on asjaolu, et samasugune kuristik haigutab ELi poolt Tegevuskavale 2030 jagatud toetavate sõnade ja tegelikult selle ellu viimiseks tehtavate sammude vahel. Kui tahame jõuda jätkusuutlikku tulevikku, peame selle kuristiku ületama.

Euroopa Liidul on aeg hakata täitma endale võetud kohustusi. Novembris 2016 avaldati pikalt oodatud ent väga hiljaks jäänud teatised, mis kahjuks siiski ei näita, kuidas Euroopa Liit kavatses seda oleviku ja tuleviku vahelist kuristikku ületada. EL peab kiiresti koostama üldstrateegia, mis aitaks suunata tööd Euroopa Komisjonis, teistes ELi asutustes ja kõikides liikmesriikides. Strateegia peab selgitama ja näitama suunda, kuidas Euroopa Liit tervikuna võtab arvesse Tegevuskavas 2030 kirjas olevaid 17 kestliku arengu eesmärki ja nende alaeesmärke ning kuidas EL 2030. aastaks kõik need eesmärgid saavutab, jätmata sealjuures kedagi maha.

On tõsi, et Euroopa Liidu jaoks on lattu kõrgele seatud. Seda osalt Euroopa Liidu enda ilukõne pärast, osalt ELi poolt Tegevuskava 2030 läbirääkimistel üles näidatud huvi tõttu ja lõpuks ka seepärast, et EL on pikalt olnud liidripositsioonil inimõiguste toetamises ning keskkonnakaitstes. Tõsiasi on, et ELil on käia pikk tee saavutamaks tõeliselt kestlik areng nii Euroopas kui tagamaks, et Euroopa poliitikad ei õhnestaks teiste riikide edusamme kestliku arengu saavutamisel või ei kahjustaks kolmandate riikide inimeste võimalusi oma õigusi teostada.

Nagu me käesolevas aruandes näitame, on palju valdkondi, nagu kaubandus ja investeerimine, ränne või põllumajandus ja toidutootmine, kus ELi poliitikad ei ole kooskõlas kestliku arengu eesmärkidega või ei austa inimõiguseid. Murettekitav on Euroopa Liidu usk, et majanduskasv ravib kõik hädad, sest on ju teada, et kasvust tõusev kasu ei jaotu inimeste vahel võrdselt. Kahjuks jäävad vaeslapse ossa just kõige haavatavamad, mis tegelikult suurendab veelgi ebavõrdsust, halvendab keskkonna olukorda ja avaldab mõju kliima muutumisele.

Ajalooliselt kujunenud ebavõrdsele võimujaoitusele ja süsteemsetele vigadele lisanduvad nüüd peaaegu iga poliitilise tegevuskavaga seotud turvalisuse küsimused, aga ka suurenev nn. paindlikkus arenguabi kasutamisel. Märkimisväärne osa ametlikust arenguabist kasutatakse Euroopa doonorriikides endis ning üha suuremaid arenguabi summasid kasutatakse selleks, et edendada ja võimendada Euroopa erasektori investeringuid arengumaades. Kuigi partnerlussuhted kõigi sektorite vahel on kestliku arengu eesmärkideni jõudmise oluline osa, kahtleb CONCORD, kas kestlikku arengut ja inimõiguste täitmist on võimalik saavutada nii, et kõikidele valdkonnas tegutsetavatele osalistele ei laiene kohustus olla oma töös läbipaistev ja kanda vastutust.

Suurem tähelepanu kestlikule arengule ja tagasipöördumine tõeliste Euroopa väärtuste juurde, nagu õiglus, inimõigused, demokraatia ja solidaarsus, annaks inimestele rohkem usku ja lootust Euroopa suhtes.

Kõik teavad, et kahe väikese sammuga ei ole võimalik kuristikku ületada. EL peab kiiresti vastu võtma ulatusliku Euroopa üldstrateegia selleks, et saavutada kestliku arengu eesmärgid ja aidata teistel riikidel teha samasugune hüpe jätkusuutliku tuleviku poole. Ei ole veel hilja, kuid panused ei saaks olla enam kõrgemad!

Johannes Trimmel

KAS EUROOPA LIIT ASTUB SELLE JULGE SAMMU?

KOKKUVÕTE

Pärast üldise **ÜRO kestliku arengu tegevuskava 2030** vastuvõtmist 2015. aasta septembris on valitsused üle maailma hakanud täitma võetud kohustusi. Kuigi Euroopa Liit on tunnistanud oma lepingujärgseid kohustusi, on veel välja töötamata viis, kuidas hakata Tegevuskava 2030 sise- ja välispoliitikas rakendama. Vaja on käia pikk tee, et jätkusuutlikkus ka tegelikult saavutada. **Kui Euroopa Liit ja selle liikmesriigid haaravad ühiselt juhtpositsiooni ja võtavad vastu kestliku arengu üldstrateegia**, saab EL midagi ära teha inimeste heaks nii Euroopas kui ka mujal maailmas. See üldstrateegia peaks koondama olemasolevad algatused, panema paika prioriteedid välja selgitatud puuduste kõrvaldamiseks ja andma juhiseid ELi asutustele ja liimesriikidele, kuidas taolist kõikehõlmavat raamistikku ellu viia, selle täitmist jälgida ja tulemusi kontrollida. Strateegia keskmes peavad olema inimesed ja planeet Maa. EL peab täitma oma kohustused tagamaks inimõigused ja tegelema ebavõrdsusega nii, et kõik võidavad ja keegi ei jää maha.

Et Tegevuskava 2030 elluviimise nimel töötavad väga mitmesugused huvirühmad, on ääretult oluline kehtestada kindlad ja kaasavad **järelevalve, vastutuse ja ülevaatamise reeglid** kõikidel tasanditel – globaalselt, regionaalselt, riigipõhiselt ja väiksemates piirkondades-kogukondades. Kõikjal, ent eelkõige Euroopa Liidu tasemel tuleks paika panna kestliku arengu indikaatorid ja tulemusi jälgida, kusjuures andmed peaks olema esitatavad ka sissetuleku, soo, vanuse, rassi, etnilise kuuluvuse, rände staatuse, puude, geograafilise asukoha ja muude omaduste alusel. Andmete jagamine erinevate näitajate järgi võimaldab riikidel tegutseda selles suunas, et kestlikust arengust võidavad kõik, et mitte kedagi ei jäeta maha. Kogutud andmeid tuleks kasutada mitte ainult statistilistes, vaid ka poliitilistes aruannetes, et hetkeolukorda korrapäraselt, enesekriitiliselt ja kaasavalt hinnata. Vaja on ka kaasavat ja regulaarset infovahetust ning koostööd parlamentide, kodanikuühiskonna ja teiste huvirühmade vahel. Kõigeks selleks on võimalik saada kasulikke õppetunde praegu Euroopa Liidu liikmesriikides toimuvast ja muidugi saab kasutada andmeid ELi olemasolevatest seiresüsteemidest.

Lissaboni lepingusse sisse kirjutatud kohustus tagada arenguga seotud poliitikavaldkondade sidusus tähendab, et EL on lubanud võtta arvesse kõikide oma poliitikavaldkondade, mitte ainult arengukoostöö mõju arenguriikidele. Tegevuskava 2030 vastu võtmisega on laiendatud **kestlikule arengule suunatud poliitikate sidususe** (Policy Coherence for Sustainable Development, **PCSD**) põhimõtte tähtsust ja ulatust. Poliitikategijatelt eeldab see kestliku arengu nelja dimensiooni tasakaalustamist ja seda, et tehtavad otsused omaksid positiivset, mitte negatiivset mõju nii Euroopa riikide kui kolmandate riikide võimekusele jõuda kestliku arengu eesmärkideni nii, et ka

tulevaste põlvkondade võimalused poleks kahjustatud. Tegevuskava 2030 kõikehaaravus nõuab meilt suurema tähelepanu pööramist poliitikavaldkondade vahelistele seostele selle asemel, et tegeleda iga probleemiga eraldi, vaakumis.

EL peaks hindama oma poliitikate mõju (ex ante ja ex post) vaesuse vähendamisele, inimõiguste täitmisele ja kestva arengu neljale dimensioonile arengumaades. Poliitikate sellist hindamist arvesse võttes tuleb tagasi lükata algatused, millel on selge negatiivne mõju eelnimetatud eesmärkide täitmisele partnerriikides. Paljusid Euroopa poliitikat, mis mõjutavad inimõiguste olukorda kolmandates riikides, ei peeta ometigi vajalikuks sellise nurga alt hinnata. Juhul kui mõju hindamised, sh kaubanduse jätkusuutlikkuse hindamine, läbi viiakse, ei analüüsita sageli poliitikate ellu viimise võimalikke tagajärgi just partnerriikide vaesuses elavatele inimestele. Aeg näitab, kas ELi parema õigusloome pakett aitab parandada mõjuhindangute kvaliteeti ja põhjalikkust ka poliitikate sidususe seisukohast vaadates ning kas EL võtab neid hinnanguid oma poliitikate kujundamisel ja seaduseelnõude koostamisel ka arvesse. Siinkohal tuleb rõhutada õiguskontrollikomitee rolli, kuna neile on antud ülesanne uurida põhjalikult mõjuhindangute ja olemasolevate õigusaktide sobivuse kontrollimise kvaliteeti.

Juba olemas olevale heale tavale lisaks oleks vaja tagada kõikide osapoolte **suurema vastutuse võtmine, mis tagatakse läbipaistva ja kodanikuühiskonda kaasava õigusloomega ning paremate õiguskaitsevahenditega**. Sellise olukorra saavutamisel on oluline roll mängida ka liikmesriikide delegatsioonidel. Poliitikate sidususe põhimõtte rakendamise jälgimine tuleks siduda ELi Tegevuskava 2030 elluviimise üldise järelevalvega, seda nii poliitiliste arenguaruannete vormis kui ka konkreetsete statistiliste indikaatoritena, mis on välja töötatud kestliku arengu eesmärgi 17.14 jaoks. Aruanded, mis kajastavad PCSD põhimõtete rakendamist, peaks näitama mitte ainult seda, kas vajalikud mehhanismid on sisse seatud, vaid ka seda, millised on niimoodi kujundatud poliitikate tegelikud mõjud.

Kolm valdkonda, kus Euroopa Liit peaks CONCORDi arvates kestliku arenguni jõudmiseks kiiresti oma poliitikaid ja praktikaid muutma on **toidu tarbimine, toidu tootmine ja ränne**.

Tänapäeva maailmas on nälja põhjuseks ebaõiglus, mitte puudus. Tegevuskava 2030 püüdleb selle poole, et kõrvaldada nälg kogu maailmas aastaks 2030; toetab keskkonnahoidlikku põllumajandust, olenemata maatüki asukohast, ja kutsub üles **muutma oma toidutarbimise harjumusi, eriti mis puudutab välismaalt sisse veetava toidu ja toiduainete tootmist, töötlemist ja müümist**. See kõik on aga võimalik ainult siis, kui tegeleme tasakaalust väljas võimujaotuse ja süsteemse ebavõrdsuse probleemidega. Need on omakorda

tihedalt seotud õigusega maale, õigusega seemnetele ja teistele tootmisvahenditele ja kontrolliga nii maa kui tootmisvahendite üle. Muidugi mõjutab ka vaesus toidu kättesaadavust. EL peaks oma kaubanduspoliitika kaudu panustama kaubandusrežiimidesse, mis annavad arengumaadele piisava vabaduse välja arendada oma põllumajandussektor ja sealsetele väikemaomanikele võimaluse ja riigi toe kohaliku majanduse ergutamiseks ja sissetulekuallikate leidmiseks. Euroopa Liit peaks oma arengukoostöö ja toiduga kindlustatusega seotud poliitikate abil panustama programmidesse, mille eesmärgiks on tugevdada väiketootjate, nii naiste kui ka meeste, positsiooni, toetades selleks nende ühinemist kooperatiividesse, võrgustikesse jt sarnastesse liikumistesse. Ühistegevus tugevdab väiketootjate rolli majanduses, parandab demokraatia toimimist ning võimaldab sujuvamat teadmiste ja oskuste jagamist säästvate põllumajanduspraktikate vallas. Pöörates tähelepanu erasektori tegevusele, on ELil nii kohustus kui ka võimalus tõsta esile ja tagada töötajate õigusi väärtusahelas, samuti tegeleda selliste küsimustega, nagu maaga seotud õigused ja loodusressursside kaitse.

Selleks, et **meie toidusüsteemid oleksid ka tegelikkuses kaasavad ja demokraatlikud**, tuleb anda väikeseid toidutootjaid, põllumajandustöölisi ja tarbijaid, eelkõige naisi ja noori koondavatele sotsiaalsetele liikumistele võimalus kaasa rääkida otsuste tegemisel küsimustes, mis mõjutavad meid kõiki. Üheks neist küsimustest on õigus toidule. Majanduslik ebavõrdsus muutub ajas teisteks ebavõrdsuse vormideks, mis väljendub eriti vaesuses elavate inimeste piiratud juurdepääsus otsustusprotsessidele. Seetõttu võib üksnes põllumajandussektori kasvule keskendumine ilma keskkonna, sotsiaalvaldkonna ja juhtimise dimensioonide tasakaalustamiseta tugevdada veelgi elidi ja autoritaarsete valitsuste võimu, selle asemel, et panustada kestliku arengu eesmärkide saavutamisse.

Euroopas **nähakse üha enam peamise arenguriikide põllumajandusse investeerijana erasektorit**, mille tegevuse tulemusena loodetakse näha kasvu ja töökohtade tekkimist. Kasvu ja töökohtadega käib käsikäes arusaam, et need aitavad kaasa kestliku arengu eesmärkide saavutamisele. Paraku leiab erasektori sildi tagant väga erinevaid ettevõtteid toiduainete väiketootjatest suurte hargmaiste korporatsioonideni. Erinevate osaliste suhtes tuleb rakendada erinevaid lähenemisi, sest neil kõigil pole samaväärseid võimalusi ega ühesugust valmisolekut ega tahet leevendada arengumaades nälga ja ebavõrdsust. Toidusüsteemide käsitus peab põhinema tõdemusel, et meil tuleb elada meie planeedi poolt pakutava piirides. Selleks on vaja kujundada ja korraldada jätkusuutlikud agroökosüsteemid, mis peavad silmas keskkondlikke, ühiskondlikke ja majanduslikke väljakutseid, ent suudavad rahuldada globaalse kasvava elanikkonna toidu- ja toitumisalased vajadused.

Euroopa Liit püüab arengu edendamisel üha rohkem kaasata erasektorit, kasutades selleks muuhulgas näiteks ametlikku arenguabi, mis peaks motiveerima erasektorit tegema riskantsemaks peetavaid investeeringuid arenguriikidesse. Erasektorilt abi otsimisel või kaasrahastamise programmide algatamisel on oluline tagada, et sellel on reaalne lisandväärtus nii finantside kui arengu mõttes, ja et inimestele ja keskkonnale tekkivad riskid on ka tegelikult minimeeritud. Vastutustundlik investering erasektorilt, korraldud töökohad ja hoolsuskohustuse täitmine inimõiguste vallas kooskõlas ÜRO äritegevuse ja inimõiguste juhtpõhimõtetega – kõik nimetatud võivad anda olulise panuse kestlikku arengusse.

Kui asi puudutab **erasektori rolli põgenike või migrantide toetamisel**, on nende olukorra edenemiseks ja korralike töökohtade leidmiseks vaja rahuldada eeltingimused, mis on kooskõlas vastuvõtva piirkonna vajadustega. Nendes riikides, kus puudub tugev õigusraamistik ja ei ole tagatud ettevõtete vastutus ning nende tegevuse läbipaistvus, peaks EL täielikult tunnistama riske, mis on seotud korporatsioonide kohalolu suurenemisega ning viimaste vähese sooviga ümbritsevasse keskkonda investeerida. Abi saavate ja andvate riikide valitsused ja rahvusvaheline üldsus peaksid paremini mõistma rände põhjuseid, neid motivaatoreid ja tõukejõude, mis panevad inimesi migreerima. Praegune liikmesriikides valitsev arusaam ei tugine piisavalt tõenditele. **Peame kiiresti koos välja töötama uue ja positiivse narratiivi rändajate ja põgenike kohta.**

Tegevuskava 2030 vastuvõtmisega võtsid maailma riikide liidrid ka kohustuse “hõlbustada korrapärast, ohutut, regulaarset ja vastutustundlikku rännet ja inimeste liikuvust, sealhulgas hästi korraldatud rändepoliitikate rakendamisega”, ja tagada “rändajate, põgenike ja ümberasustatud isikute inimõiguste austamine ja nende inimlik kohtlemine olenemata nende rände seisundist”. **Seega peaks EL keskenduma inimõigustele, rände olulisusele kolmandates riikides kestliku arengu edendamiseks, rändajatele ja põgenikele mõeldud ohutumate ja seaduslike teede loomisele ja vastutuse suuremale jagamisele liikmesriikide vahel.** Kogemus on meile näidanud, et korduvränne on aidanud paljudel riikidel saada juurde oskustööjõudu ja et võõrsil töötavate rändajate koju saadetav raha ületab nüüdseks kolm korda globaalset ametliku arenguabi summat. Ent Euroopa Liit seostab rännet üha rohkem turvalisuse küsimusega, mis avaldub piiravates rändepoliitikates ja vastutasuks ELi abi eest teiste riikide kohustamises hoida ränne ELi piiridest eemal. See kõik toidab hirmu, mis omakorda suurendab sisserändevastast kogu Euroopa Liidus. Probleemi lahendamine EL-Türgi leppe ja uue partnerlusraamistikuga kolmandate riikidega on ilmselgelt vastuolus Tegevuskava 2030 põhimõtetega. Tegevuskava kohaselt

ei jäeta kedagi maha, austatakse inimõigusi ja tuginetakse kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe põhimõttele. Euroopa Liitu jõudmiseks turvalise ja seadusliku tee puudumine mõjutab kõige enam naisi ja lapsi. Lisaks erinevate osapoolte kaasamisele uue rändepoliitika kujundamisse on eluliselt oluline anda Euroopa Parlamendile ja kodanikuühiskonna organisatsioonidele ruumi ja aega, et nad saaksid selles protsessis osaleda ja oma järelevalverolli täita.

Tegevuskava 2030 näeb ette olukorda muutvad abinõud inimeste heaolu parandamiseks Maa ökosüsteemi piires ja kestliku arengu eesmärk nr 8 näeb ette jätkuva, kaasava ja jätkusuutliku majandusliku arengu. Kuigi tunnistatakse ebakõla, mis tekib ühelt poolt majanduskasvu edendamise ja teiselt poolt keskkonnale kasvust tulenevate ebasoodsate mõjude vahel ja riikidel soovitatakse eraldada majanduskasvu ja keskkonnaseisundi halvenemine, ignoreeritakse lõppkokkuvõttes mõjusid, mis on majanduskasvul ühiskonnale, keskkonnale ja kliima muutumisele. Meie majanduslik ja sotsiaalne mudel tugineb eeldusele, et majanduskasv, mõõdetuna SKTna, toob kasu kõigile ja parandab kõigi elukvaliteeti. **Kuid kasvust saadav kasu ei jõua kõigini.** Majanduskasv ei vähenda iseenesest vaesust või ebavõrdsust, nagu on tõestatud paljudes piirkondades.

Seega peaksime kahtluse alla seadma majanduskasvu kui ainsa võimaliku näitaja, sest see jätab arvesse võtmata kasvu ja arengu liigi, mida on aga vaja jälgida tegeliku muutuse saavutamiseks ja kõigile heaolu tagamiseks. **Ainult SKT usaldamine muudab meid enesega rahulolevaks, kuna ainult sellest lähtumine jätab varju kasvu tegeliku hinna inimestele ja planeedile.** Poliitikate kujundajad peaksid tegelema palju põhjalikumalt küsimusega, mida tegelikult tähendab inimeste ja planeedi jaoks areng, ning kasutama majandust selle saavutamise ühe vahendina. Kaasava ja jätkusuutliku arengu hindamiseks on vaja uusi sotsiaalseid, majanduslikke ja keskkonna-alaseid näitajaid. Need näitajad peaksid keskenduma inimeste ja planeedi heaolule kooskõlas esiteks, Euroopa Liidu lepingu artikliga 3, kus on öeldud, et Liidu eesmärk on edendada oma rahvaste heaolu ja teiseks, Tegevuskava 2030 17 eesmärgiga.

Palju tööd on juba ära tehtud nii riikide tasemel kui ka rahvusvahelistes organisatsioonides (nt OECD-s) selleks, et uurida võimalusi leida arengu hindamiseks alternatiivseid ja paremaid näitajaid. Euroopa komisjon ja ELi liikmesriigid peaksid palju tõsisemalt ja kiiremini kaaluma selliste ühtsete kvantitatiivsete ja kvalitatiivsete näitajate kasutusele võtmist, mis hõlmaks sotsiaalsed, majanduslikud, keskkonna ja valitsemise tegurid ja täiendaks SKTd üha rohkem, asendades lõpuks SKT arengu või rahva heaolu peamise näitajana.

CONCORD KUTSUB ELI JA SELLE LIIKMESRIIKE ÜLES...

Viima ellu kestliku arengu Tegevuskava 2030 nii, et see tooks kaasa olulisi muutusi:

- Koostama üldstrateegia, mis koondab olemasolevad algatused, seab prioriteetidid välja selgitatud puuduste kõrvaldamiseks ja annab juhiseid nii ELi asutustele kui ka liikmesriikidele nende prioriteetide ellu viimiseks, Tegevuskava 2030 järelevalveks ja tehtu hindamiseks. Strateegia peab hõlmama nii sise- kui välispoliitikat ja katma nii ainupädevuse kui jagatud pädevuse valdkonnad.
- Vastu võtma üldstrateegia ja rakendama selle 2017. aasta esimese kvartali lõpuks.
- Vaheläbivaatuste alusel korrigeerima 2014–2020 mitmeaastast finantsraamistikku Tegevuskava 2030 eesmärke täitva strateegia paremaks toetamiseks ning tagama, et tulevastest mitmeaastastest finantsraamistikes nähakse ette vajalik raha strateegia eesmärkide saavutamiseks.
- Kehtestama läbipaistva ja ulatusliku järelevalve, vastutuse ja läbivaatamise raamistiku, mis tugineb mitmetele ELi konkreetse olukorra jaoks välja töötatud näitajatele. Raamistik peab ette nägema poliitilised ja statistilised arenguaruanded, korrapärased enesekriitilised ja kaasavad hindamised (tehnilisel ja poliitilisel tasandil) ning kaasava ja korrapärase dialoogi kõigi huvirühmadega, sealhulgas parlamendi ja kodanikuühiskonna organisatsioonidega.
- Andma igal aastal strateegia täitmise osas aru ÜRO Euroopa Majanduskomisjonile ja vähemalt kolm korda ÜRO kõrgetasemelisele poliitilisele foorumile, alustades juba aastal 2017. EL peab kaasama Euroopa Parlamendi, liikmesriikide parlamendid, kodanikuühendused ja teised asjaosalised.
- Haarama poliitilise juhtpositsiooni, võttes selleks vastu Euroopa nõukogu otsused, mis kutsuvad üles täitma kõiki eelmainitud tingimusi ning korrapäraselt hindama arengut ja võtma vastu otsuseid kõrgeimal poliitilisel tasandil.

Tagama kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe:

- Hindama uute poliitikate mõju tõeliselt kaasaval viisil, ennekõike hindama nende mõju kestlikule arengule ja inimõigustele, ja võtma seda mõju arvesse poliitikate kujundamisel.
- Süsteemselt jälgima eesmärgi 17.14 täitmise edendamist, kasutades selleks kaks korda aastas esitatavat aruannet kõigi välistõuga sise- ja välispoliitika kohta.

- Tagama, et mõjuhinnangu ja avalike konsultatsioonide käigus võetakse aktiivselt arvesse ühiskonna vähem mõjukate liikmete, sealhulgas naiste ja tütarlaste seisukohti, et ära hoida tööstusharude ja suurte ettevõtete ülemvõimu nendes protsessides.
- Tagama, et Õiguskontrollikomitee pööraks eraldi tähelepanu põhjendustele ja esitatud tõenditele, kui mõjuhinnangu dokumendis kinnitatakse, et puuduvad negatiivsed mõjud vaesuse kõrvaldamisele või inimõigustele arengumaades.
- Kontakteeruma oma delegatsioonide kaudu proaktiivselt üle maailma kohalike huvirühmadega, kelle õigusi ELi poliitika mõjutavad, ja pidama nendega dialoogi.
- Parandama oma õiguskaitsevahendite süsteemi, et saaks tõstatada arengueesmärkidele ELi poliitikatega tekitatud kahjulike mõjudega seotud küsimusi ning teha kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususest siduv kohustus.

Toidu tarbimise ja tootmise jätkusuutlikkuse tagamine:

- Tugevdama inimõigustele tuginevaid käsitusi, keskendudes ebavõrdse võimujaoatuse probleemi lahendamisele toidusüsteemides, ja toetama õigust adekvaatsele toidule.
- Austama ja tugevdama ÜRO maailma toiduga kindlustamise komitee rolli, et parandada üleilmse toidusüsteemi koordineerimist ja juhtimist, sealhulgas Tegevuskava 2030 oluliste aspektide elluviimist.
- Valima nii Euroopas kui ka mujal säästvad, paindlikud ja agroökoloogilised tootmisviisid, mis säilitavad ja suurendavad bioloogilist mitmekesisust, uuendavad ökosüsteeme ja välistavad tootmisviisid, mis ei hooli planeedi võimalustest.
- Suunama investeerimispoliitikat avalike hüvede pakkumisele, mis täiendavad kohalike põllumeeste endi investeringuid selle asemel, et tegeleda suuremahuliste erasektori investeringute hõlbustamisega. Tuleb tagada, et ELi investeringud, abi ja muud poliitika ei seadustaks maa või vee hõivamist ega aitaks kaasa inimõiguste rikkumisele.
- Rakendama sobivat raamistikku, sealhulgas õigusakte, algatusi ja abinõusid nii, et riigid, erasektor ja kodanikuühiskond võtaks kõik kasutusele mõjusad meetmed, mis aitaks tegeleda toiduainete kao ja raiskamisega mittedaastvate tootmisviiside, ebaõiglaste ostupraktikate ja ebasäästlike tarbimisharjumuste tõttu. See raamistik peaks seadma tingimused, mille järgi erasektor parandaks seda, kuidas toimub selle sektori tegevuse ebasoodsate tagajärgede vähendamine, nagu näiteks loodusvarade kahjustamine.

Seadma rändeteema keskmesse tagasi kestliku arengu ja inimõigused:

- Tagama, et ELi peamised arengupoliitika eesmärgid on inimõiguste tagamine, kestliku arengu nelja dimensiooni tasakaalustamine arengumaades, vaesuse vähendamine,

äärmusliku vaesuse kõrvaldamine ja ebavõrdsusega võitlemine. Samuti tuleb hoiduda ametliku arenguabi muutumisest hoovaks, mille abil EL rahuldab oma huve piiride ja rändevoo kontrollimisel. EL peab austama arengu tõhususe, sealhulgas abisaajate omavastutuse ja abi vajadustega vastavusse viimise põhimõtteid, ja lõpetama rände ja ümberasustamise haldamisega seotud toetustele tingimuste seadmise.

- Seadma sisse reeglid, mis aitaks tagada ohutud ja seaduslikud teed varjupaigataotlejatele. See aitaks saavutada EL Tegevuskava 2030 alusel võetud kohustused ja parandada olemasolevaid rännet reguleerivaid dokumente, nagu 2015 Euroopa rände tegevuskava. Nii saaks välja töötada õigusraamistiku, mis pakub sobivaid liikumisvõimalusi nii oskus- kui ka lihttööliste.
- Tagama, et teiste riikidega rände ja ümberasustamise vallas koostööd tehakse täidetaks kõiki inimõigusi. Nende varjupaigataotlejate ja rändajate tagasipöördumine, kes ei vasta rahvusvahelistele või rangematele riiklikele tingimustele, tuleks korraldada ohutult, ausalt ja inimõigusi austades. Eelistus tuleks anda vabatahtlikule tagasipöördumisele riikide koostöös, pakkudes abi vastuvõtmisel ja taasloomumisel, pöörates eelkõige tähelepanu naistele ja lastele.
- Võtma kohustuse rahastada pikemaajalist süsteemset andmete kogumist rändeteede kohta, et mõista rände põhjustajaid ja välja töötada toetav ja tõenditel põhinev narratiiv rändajate ja varjupaigataotlejate kohta.

Alternatiivsed abinõud arengu jälgimiseks:

- Täitma ELi ja liikmesriikide kohustusi ja soovitusi Tegevuskava 2030 vastu võtmisel (nõukogu otsused, detsember 2014). Järgima kohustust täita kestliku arengu eesmärgi 17.19, mille kohaselt tuleb uurida alternatiive sisemajanduse kogutoodangu näitajale. Vaja on leida avaramad arengu näitajad, mis võtaks arvesse ka sotsiaalseid ja inim- ja looduskapitali aspekte. Nii saaks edendada laialt ulatuslikumat vaadet jätkusuutlikkusele ja heaolule.
- Kokku leppima ja vastu võtma ühtsed ELi indikaatorid, mis hõlmavad inimeste ja planeedi heaolule keskenduvaid sotsiaalseid, majanduslikke, keskkonna ja valitsemise tegureid. Samuti tuleb kõigi oluliste poliitikate kujundamisel ja otsuste tegemisel lisaks SKTle arvestada ka neid laiemat vaadet näitajaid.
- Kasutama alternatiivseid arengu näitajaid ja viitama neile nii ELi strateegiates kui strateegia dokumentides, poliitikates, ülevaadetes ja avaldustes, nagu kõnes liidu olukorra kohta, mitmeaastases finantsraamistikus ja aastaelarve ettepanekutes, komisjoni iga-aastastes aruannetes ja Euroopa poolaasta protsessis.

1. PEATÜKK

STARDILOENDUS

MAAILMA

MUUTMISEKS:

AEGA ON VÄHE,

TEHA ON PALJU

1. PEATÜKK

SISSEJUHATUS

2015. aasta septembris võtsid 193 ÜRO liikmesriiki vastu **ambitsioonika, põhjaliku, integreeritud ja universaalse kestliku arengu tegevuskava** "Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030" (edaspidi: Tegevuskava 2030).¹ Tegevuskava 2030, milles sisalduvad kestliku arengu neli valdkonda (keskkond, sotsiaalvaldkond, majandus ja haldus) on väljendatud kohustustena,² võib tõesti osutada olukorda muutvaks leppeks. Kuid aasta pärast selle vastuvõtmist ei ole Euroopa Liit ikka veel välja töötanud viisi, kuidas kaasata uus Tegevuskava 2030 oma strateegiasse või poliitikatesse. EL lihtsalt ei tee piisavalt palju, et saavutada võetud rahvusvahelised kohustused 2030. aastaks. Selleks on pakilisel vaja poliitilist tahet ja ambitsiooni, mitte praegust enesega rahulolu. EL peab lisama Tegevuskava 2030 põhimõtted nii oma sise- kui ka välispoliitikatesse, eriti seoses arengumaade ja vähem arenenud riikidega. Järgmised kolm näidet selgitavad, kui pakiline on olukord ja kui suured väljakutsed on ees ootamas.

Keskkonna valdkonnas seab ELi **kliima- ja energiaraamistik** taastuvenergia eesmärgiks 27% kogu energiast 2030. aastaks. Keskkonnakaitsjad hoiatavad aga, et see eesmärk on liiga madal ja et meie kliimaeesmärkide saavutamiseks on vaja, et taastuvenergia moodustaks 2030. aastaks 45% meie energiatootmisest. Peale selle, kuigi direktiivi kohaselt on seatud siduvad eesmärgid 2020. aastaks, näitas Euroopa komisjoni 2015. aasta arenguaruanne, et ainult kümme liikmesriiki jõuavad võetud eesmärkide täitmiseni. Seega jääb kättesaamatuks kasvuhooonegaasi heitmete vähendamine 2020. aastaks 20% võrra võrreldes 1990. aasta näitajatega.

Tösisist tähelepanu on vaja pöörata **ebavõrdsusele ja inimõigustele**, põhimõttele, mille kohaselt ei tohi kedagi maha jätta. Sotsiaalne ebavõrdsus on pärast 2008-2009. aasta majandus- ja finantskriise suurenenud. Euroopa Liit on teinud vähe antud probleemi lahendamiseks. Selle asemel, et kehtestada kõikehõlmavad sotsiaalpoliitika ja kaasavad majanduspoliitika, on Euroopa komisjon pööranud tähelepanu kokkuhoiupoliitikale, sundides liikmesriike oma defitsiiti ja riigivõlga vähendama. Kokkuhoiupoliitika on aga inimõiguste täitmisele ja inimeste heaolule hävitavalt mõjunud, tehes kõige rohkem liiga just kõige vaesematele. Eurostati andmetel seisab praegu 123 miljonit ELi kodaniku (neljandik elanikkonnast) silmitsi vaesuses elamise ohuga. Tegevuskava 2030 põhimõtted tuleb lisada nii ELi sise- kui ka välispoliitikatesse, ennekoike selles osas, mis mõjutab arengumaid ja vähem arenenud riike.

¹ <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

² *Need kohustused katavad olulisi põhimõtteid preambulas, 17 kestliku arengu eesmärki, rakendamise abinõud ning järelkontrolli ja läbivaatamise*

See puudutab samavõrd ka **kestliku arengu rahastamist**. 2014 Global Financial Integrity aruande kohaselt ületavad riikidest välja minevad ebaseaduslikud rahavood umbes kümme korda arengumaadele antavat abi, millest suurem osa läheb vaesuse kõrvaldamiseks, heaolu edendamiseks ja kestliku arengu toetamiseks.³ Hoolimata sellest olukorrast ja üldsuse, kodanikuühiskonna ja Euroopa Parlamendi soovist ei ole EL siiani suutnud vastu võtta abinõusid, millega ebaseaduslike rahavoogude probleemi efektiivselt lahendada. Lootustandev maksustamise vältimise vastane direktiiv on jäänud nõukogus palju nõrgemaks kui esialgselt välja pakutu. Samuti ei vastanud kodanikuühiskonna organisatsioonide ootustele pikisilmi oodatud ettepanek avaliku ja riikide kaupa toimuva aruandluse kohta, mille eesmärgiks oli suurendada hargmaiste ettevõtete maksustamise läbipaistvust. EL on jänni jäänud ka oma abi andmise lubaduse täitmisega: 2015. aastal anti ametlikuks arenguabiks ainult 0,44% SKTst lubatud 0,7% asemel.⁴

Need on ainult mõned näited, mis viitavad kohtadele, kus Euroopa Liit peab jõupingutusi suurendama või isegi oma kurssi muutma, et täita endale seatud kestlikku arengut soodustavaid kohustusi. Käesolevas aruandes esitatakse poliitikasoovitused, et julgustada ELi ja selle liikmesriike alustama põhjalikku ümberkujundamise protsessi, mida nõuab uus rahvusvaheline kestliku arengu tegevuskava.

ELI JA SELLE LIIKMESRIIKIDE ÜHINE ETTEVÕTMINE

Tegevuskava 2030 rakendamisel on oluliseks sammuks välja töötada riiklikud rakenduskavad. Euroopas on ELil eriline roll oma liikmesriikide ja asutuste ühendamisel. EL on võtnud endale kohustuse koostada ühtsed poliitika ja rääkida kaasa ühe häälena paljudes olulistes poliitikavaldkondades. ELil on ka maailmas mõjujõudu. Seega peab Euroopa Liit toetama oma liikmesriike ja koordineerima nende tegevust Tegevuskava 2030 elluviimisel ja järelevalve korraldamisel küsimustes, kus tal on täita üleilmne võtmeroll. Seda eriti valdkondades, kus ELil on jagatud ja ainupädevus. Kõikide antud eesmärkide saavutamiseks on vaja Tegevuskava 2030 jaoks välja töötada ulatuslik ja üldine EL rakendusstrateegia.

ELi *ainupädevuse* valdkondadeks on ühine kaubanduspoliitika, sealhulgas rahvusvaheline kaubandus, ja eurotsooni riikides ühine rahapoliitika. Nendes poliitikavaldkondades tehakse otsuseid ainult ELi tasandil, otsustamiseks on aga vajalik liikmesriikide toetus. Mitmetes muudes valdkondades on ELil *jagatud pädevus*, mis tähendab, et kas EL või liikmesriik võib tegutseda, kuid liikmesriigid võtavad vastu õiguslikult siduvaid õigusakte

³ <http://www.gfintegrity.org/report/illicit-financial-flows-from-developing-countries-2004-2013/>

⁴ CONCORD 2016 AidWatch aruanne: see ei ole piisav

selles osas, mille suhtes EL ei ole oma pädevust teostanud. Jagatud pädevuse valdkondade hulka kuuluvad keskkond ja energia, kuid ka sotsiaalpoliitika ja arengukoostöö. *Toetava pädevuse* valdkondades, nagu tööstus, turism ja haridus, võivad nii EL kui ka liikmesriigid tegutseda, kuid ELi tegevus peab toetama, koordineerima või täiendama liikmesriikide tegevusi.

Kui võtta näiteks kestliku arengu 12. eesmärk "Jätkusuutlik tarbimine ja tootmine", on siin vaja arvesse võtta ELi pädevused, nagu rahvusvahelised kaubandustehingud, et tagada kestlikud üleilmased väärtusahelad; keskkonnapoliitika, mis edendaks ressursside tõhusat kasutamist ja ringmajandust; põllumajanduspoliitika, mis toetaks lootustandvaid alternatiive praegusele toidusüsteemile; ja hariduspoliitika, mis parandaks üleilmset kodanikuharidust. Need poliitikad kuuluvad ELi erinevatesse pädevusvaldkondadesse, mis tähendab, et igas liikmesriigis on kestliku arengu 12. eesmärgi saavutamiseks vaja tegevus nii Euroopa Liidu kui ka riigi tasandil.

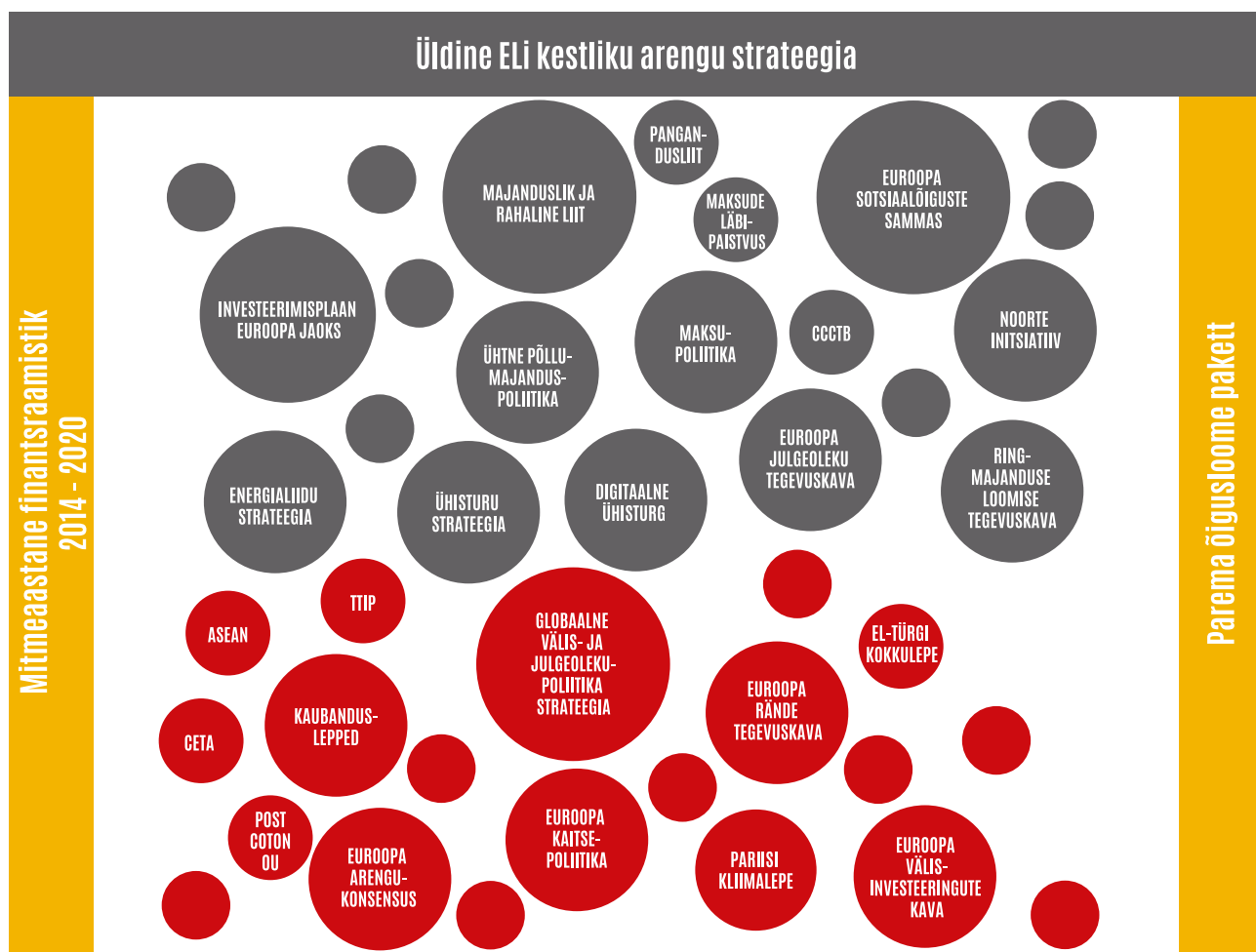
Kui EL ja selle liikmesriigid võtavad nendes küsimustes ühiselt juhtpositsiooni, suudavad nad midagi muuta. Seega tuleb

riiklikke rakenduskavasid täiendada ELi rakendusstrateegia ja tegevuskavadega selle pädevusvaldkondades.

ÜLESKUTSE KOOSTADA ELI ÜLDSTRATEEGIA

ELil on vaja kestliku arengu üldstrateegiat. Mitte selle pärast, et kestlik areng oleks ELi jaoks uus teema, vaid seetõttu, et praegu kehtivad juba mitmed konkreetsed kestlikku arengut puudutavad strateegiad ja poliitikad. Seetõttu on oluline saada ülevaade juba olemasolevast, et välja selgitada puuduv ja otustada, mida on vaja teha puuduste kõrvaldamiseks. Mõned nendest strateegiatest on esitatud alloleval infograafikul.

Infograafik: Euroopa Liidu kestliku arengu strateegial on väga praktiline põhjus. Ajavahemik 2016-2017 on mitmes mõttes ELi jaoks kriitiline aeg. Mitmed volinikud vaatavad praegu läbi oma põhistrateegiaid ja -poliitika. ELi kestliku arengu üldstrateegia väldiks olukorda, kus neid strateegiaid ja poliitikaid arendataks edasi täiesti eraldiseisvatena. See aitaks ka tagada, et mainitud strateegiad ja poliitikad annaksid oma panuse Tegevuskava 2030 elluviimisesse ja poliitikate omavahelise kooskõla saavutamisele kestliku arengu vallas nii EL sise- kui ka välispoliitikates.

Üldstrateegia peaks koondama olemasolevad algatused, seadma eelistused välja selgitatud puuduste kõrvaldamisel ja suunama nii ELi institutsioonide kui ka ELi liikmesriikide tööd selles, kuidas seda kõikehaaravat raamistikku rakendada, selle üle järelevalvet teha ja seda läbi vaadata hõlmates nii sise- kui ka välispoliitikat. Kuigi Tegevuskava 2030 eesmärgid ja põhimõtted tuleb lisada kõigisse asjaomastesse seadustesse ning poliitikate kujundamise ja eelarve koostamise protsessi, peaks üldstrateegia eesmärgiks olema juba tehtud töö ja poliitikate ühendamine nii, et kogu Tegevuskava 2030 nõuded oleksid täidetud. Peale selle peaks see strateegia välja selgitama seosed poliitikavaldkondade vahel, mis on olulised kestliku arengu eesmärkide saavutamiseks ja tagama kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe. Kõige olulisem on aga, et ELi institutsioonid võtaks endale selge kohustuse, mis annaks kestlikule arengule vajaliku poliitilise tõe.

Euroopa Parlament on juba tunnistanud vajadust ELi kestliku arengu üldstrateegia järele. 2016. aasta mais võttis Parlament vastu otsuse kutsuda üles ELi haarama ohjad enda kätte, paludes komisjonil teha ettepanek "kestliku arengu üldstrateegia kohta, mis hõlmaks kõiki olulisi sise- ja välispoliitilisi valdkondi", sealhulgas "konkreetset rakenduskava". Parlament rõhutab õigesti "eesmärkide universaalsuse tähtsust ja asjaolu, et EL ja selle liikmesriigid on kohustunud saavutama kõik eesmärgid ja sihid täielikult nii praktikas kui ka vaimus." Otsuses tuuakse välja ka oluline asjaolu, et Tegevuskava 2030 peaks olema esindatud ka mitmeaastases finantsraamistikus ja selle vahearuannetes. Pärast Parlamendi sellist kindlat seisukohavõttu on nüüd komisjoni ja nõukogu ülesanne edasi tegutseda.

CONCORD ergutab komisjoni, eelkõige selle asepresidente Timmermansi ja Kataineni, võttes arvesse nende erilist vastutust Tegevuskava 2030 täitmisel, koos volinikest koosneva Tegevuskava 2030 projektimeeskonnaga **selgitama välja, millised on järgmised sammud kõikehõlmava Euroopa Liidu kestliku arengu üldstrateegia vastuvõtmiseks ja selle põhjalikuks täitmiseks.**

Kirjeldatud tegevus ei ole soovunelm, nagu mõned liikmesriigid on juba tõestanud. **Sloveenia** on liitnud Tegevuskava 2030 oma riikliku arengustrateegiasse, näidates sellega, et austab arengueesmärkide universaalsuse põhimõtet. Sloveenia on valinud uuendusliku tee, mis ühendab ühte protsessi Sloveenia arengustrateegia koostamise ja kestliku arengu eesmärkide täitmise. Veel üks näide on **Soome**, kus peaministri juhtimisel koostatakse Tegevuskava 2030 jaoks riiklikku rakenduskava. Rakenduskava hõlmab nii sise- kui ka välispoliitikat ning sisaldab järelevalve ja läbivaatamise reegleid. Rakenduskava projekt koostatakse koostöös mitmete huvirühmadega, muuhulgas kõigi ministeeriumide ja kodanikuühiskonnaga.

CONCORD kutsub Euroopa komisjoni ja kõiki liikmesriike üles järgima Sloveenia ja Soome eeskju, kes näitavad siinkohal üles kõrgetasemelist poliitilist juhtimist ja tahet. Need riigid võtavad ette samme, et viia kestlik areng teooriast praktikasse partnerluses kodanikuühiskonnaga, tehes seda Tegevuskava 2030 elluviimise, järelevalve ja läbivaatamise protsessi kaudu. **CONCORD** ärgitab liikmesriike otsustama, milline oleks kõige efektiivsem viis korraldada tööd nõukogus selleks, et ühendada erinevad sektorid, mis aitaks kontrollida Tegevuskava 2030 ellu viimist tehnilisel ja poliitilisel tasandil.

JÄRELEVALVE, VASTUTUS JA LÄBIVAATAMINE

Tegevuskava 2030 täitmise nimel töötamine on ühine ettevõtmine. Et eesmärkide saavutamise nimel tegutsejaid on palju ja mitmesuguseid, on väga tähtis sisse seada põhjalikud järelevalve, vastutuse ja läbivaatamise raamistikud globaalsel, regionaalsel, riiklikul ja kohalikul tasandil. Kuna käesolev aruanne keskendub Euroopa Liidu ja selle liikmesriikide rollile, vaadeldakse aruandes kõiki tasandeid sellest perspektiivist.

Järgmised on **väga olulised eduka järelevalve, vastutuse ja läbivaatamise koostisosad:**

- ulatuslik indikaatorite kogum, kusjuures andmed peavad olema esitatud kokku lepitud parameetrite kohaselt;
- poliitilised ja statistilised aruandaruanded;
- korrapärased enesekriitilised ja kaasavad hindamised (tehnilisel ja poliitilisel tasandil);
- kaasav ja korrapärane dialoog kõigi huvirühmadega, sealhulgas parlamendi ja kodanikuühiskonnaga.

Globaalsel tasandil hinnatakse maailma arengut ÜRO kestliku arengu kõrgetasemelisel poliitilisel foorumil, mis saab sisendit iga-aastastelt kestliku arengu eesmärkide arenguaruannetest, iga nelja aasta tagant maailma kestliku arengu aruandest ja muudest olulistest andmeallikatest.⁵ 2016. aastal pärast kuid kestnud läbirääkimisi lepidi kokku kõrgetasemelise poliitilise foorumi globaalse järelkontrolli ja hindamise protsessi vormid ning ülesanded. Lisaks liikmesriikidele tuleb seal korrapäraselt aru anda ka Euroopa Liidul. Lisaks peaks EL töötama selle nimel, et kõrgetasemeline poliitiline foorum oleks tugevam ja kodanikuühiskonna osalus foorumil oleks suurem.

Peale selle on **ÜRO Euroopa Majanduskomisjonile** antud ülesanne organiseerida piirkondlikku järelkontrolli.⁶ Uuringu abil kogus ÜRO Euroopa Majanduskomisjon teavet selle kohta,

⁵ <https://sustainabledevelopment.un.org/hlpf>

⁶ <http://www.unece.org/sustainable-development/sustainable-development/home.html>

kui kaugel on riigid oma Tegevuskava 2030 täitmiseks mõeldud rakenduskava koostamisega, aga uuris ka seda, millist rolli nad näevad ÜRO Euroopa Majanduskomisjonil piirkondlike järelekontrollide ja läbivaatamiste korraldamisel ÜRO Euroopa Majanduskomisjoni piirkonnas. Esimese täieõigusliku kestliku arengu Euroopa foorumi toimumist oodatakse 2017. aasta aprillis. Tugeva rahvusvahelise järelevalve, vastutuse ja läbivaatamise süsteemi pooldajana peaksid EL ja selle liikmesriigid survestama kaasavama, osalevama ja läbipaistvama järelevalve ning läbivaatamise protsessi rakendamist ÜRO Euroopa Majanduskomisjoni tasandil.

Mõned **ELi liikmesriigid** on teinud tublisid edusamme nende järelevalve, vastutuse ja läbivaatamise protsesside sisse seadmisel, mida on vaja Tegevuskava 2030 elluviimiseks. Mitmes ELi riigis on statistikaametid alustanud riiklike näitajate ja mõõtühikute kohandamist 169 eesmärgi ja nende vastavate näitajatega. Sisse seatakse või kohandatakse täiendavaid järelevalvemehhanisme, mis peaks pakkuma kvalitatiivsete analüüside võimalust. Suure hulga andmete kättesaadavus riiklikul tasandil ja valmisolek kontrollida Tegevuskava 2030 elluviimise tulemusi peegeldub ettevalmistustes, mida tegid neli ELi liikmesriiki (Eesti, Prantsusmaa, Soome ja Saksamaa) 2016. aasta juulis toimunud kõrgetasemelise poliitilise foorumi jaoks. Saksamaal näiteks vastutab riigisekretäri kestliku arengu komisjon selle eest, et kõik ministriumid rakendaksid koordineeritud Tegevuskava 2030 riikliku strateegia kaudu.⁷ Kestliku arengu parlamendikomisjon keskendub parlamentaarsele protsessile ja kestliku arengu seadustele. Mõlemad mehhanismid on kehtinud mitmeid aastaid, ja kuigi on näha mõningast edenemist, on ilmne, et Saksamaal on veel palju teha. Aeg on analüüsida, kuidas parandada nende struktuuride tõhusust. Soome aga plaanib vahepeal pidada oma iga-aastase kestliku arengu olukorra arutelud parlamendis, esitada statistilisi andmeid ja koguda sisendeid erinevatelt huvirühmadelt, sealhulgas kodanikuühendustelt.⁸ Selle töö eesmärgiks on siduda järelevalve tavapäraste valitsuse aruandluse, eelarve ja kavandamise tsükklitega. Nii Soome kui ka Saksamaa kodanikuühendusi kutsuti 2016. aasta kõrgetasemelisel poliitilisel foorumil panustama riiklikesse ülevaatusesse ja esinema pärast oma valitsuse ettekannet. See on hea tava, mida teised ELi liikmesriigid peaksid tulevikus kordama ÜRO foorumil aruandes kordama.

⁷ <https://www.bundesregierung.de/Content/EN/StatischeSeiten/Schwerpunkte/Nachhaltigkeit/nachhaltigkeit-2010-12-13-strukturen-der-nachhaltigkeitspolitik.html>

⁸ Peaministri vastus parlamendi kirjalikule küsimusele tegevuskava 2030 parlamentaarse järelevalve kohta, 7. oktoober 2016. Ref: KKV 462/2016, https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kysymys/Documents/KKV_462+2016.pdf

Kahjuks on **Euroopa Liidu tasandil** ebaselge, kuidas EL hakkab korraldama arengu järelevalvet, vastutust ja läbivaatamist. 2016. aasta novembris on oodata Eurostati esialgse aruande avaldamist, mis tugineb kasutatavatele näitajatele ja mis peaks heitma valgust sellele, kuidas EL tuleb praegu toime erinevate eesmärkide täitmisega. Eurostat töötab ka näitajate kallal, mida hakatakse kasutama arengu võrdlemiseks globaalsete indikaatoritega, mis on kohandatud vastavalt ELi sotsiaalsele, majanduslikule ja keskkonna seisundile, samas peegeldades ELi kohustusi teiste suhtes. See on siiski üldise järelevalve, vastutuse ja läbivaatamise protsessi üks element. CONCORD kutsub ELi üles selgitama, kuidas kavatakse korraldada järelevalve, vastutus ja läbivaatamine, võttes arvesse liidu jagatud ja ainupädevuse valdkondi ja kaasates kodanikuühendusi, parlamendiliikmeid ning liikmesriiki.

Allpool on esitatud **CONCORDi soovitusel ELi tasandi indikaatorite ning järelevalve, vastutuse ja läbivaatamise protsessi kohta:**

- ELi tasandi arengu järelevalveprotsessi indikaatorid peavad olema kooskõlas ELi jaoks kehtestatud ja kohandatud globaalsete näitajatega; võttes arvesse asjaolu, et ELi nähakse juba praegu kestliku arengu liidri rollis, peaksid need näitajad olema ambitsioonikad.
- Andmed peaks olema eristatavad sisetuleku, soo, vanuse, rassi, etnilise kuuluvuse, rände seisundi, puude, geograafilise asukoha ja muude taoliste näitajate alusel, mis on olulised riiklikul tasandil. Nii tagatakse, et mitte kedagi ei jäeta maha ega tähelepanuta.
- Eurostat peaks välja töötama näitajad kestliku arengu 17.14. eesmärgi jaoks (selleks, et parandada kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidusust), mis mõeldaks seda, kuidas edeneda või areng ELi piires avaldab ebasoodsat mõju arengumaadele.
- Eurostati nende näitajate alusel koostatavat tavapäraselt tehnilist aruannet tuleks täiendada poliitilise järelevalvearuandega. EL peaks ise andma korrapäraselt aru teistele tasanditele (Euroopas ja üle maailma), olema enesekriitiline ja kaasama kodanikuühiskonda aruandluse erinevatesse etappidesse.
- Igal aastal tuleks koostada kaasavaid kõrgetasemelisi hinnanguid, mis aitaks hoida kestliku arengu teema aktuaalsena ka poliitilisel areenil.
- EL peaks korraldama infovahetus- ja õpiüritusi ELi liikmesriikide vahel parandamaks järelevalvet, vastutust ja läbivaatamist, pöörates sealjuures eelkõige tähelepanu kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususele.
- Kui järelevalvesüsteem sisse seatakse, tuleks kodanikuühendustega konsulteerida nii näitajate kui ka aruannete ja hinnangute osas. Näitajate valik või aruandluse variandid ei ole lihtsalt tehnilist laadi küsimused.
- Parlamente ja kodanikuühiskonna organisatsioone tuleks

kõigis riikides kaasata kogu Tegevuskava 2030 kavandamise, järelevalve ja läbivaatamise protsessi. EL peaks toetama kodanikke oma partnerriikides, aga ka Euroopas vastu hakama üleilmsele kodanikuruumi vähenemisele tendentsile. Kodanikuühiskonna toetamine on kooskõlas ka president Junckeri võetud kohustusega.⁹

PARLAMENTIDE ASENDAMATU ROLL

Tegevuskava 2030 tunnistab seda olulist rolli, mida parlamendid mängivad seaduste ja eelarvete vastuvõtmisel ja aruandekohustuse tõhusa täitmise tagamisel. Nii riikide parlamentide kui ka Euroopa Parlamendi liikmetel on tähtis järelevalvefunktsioon, mistõttu on neil ka kohustus parandada läbipaistvust, aruandlust ja tagada kaasav otsuste tegemise protsess. Õigusaktide vastuvõtmisel või eelarvete kinnitamisel peavad parlamendid tagama, et valitsuste võetud kohustusi ka tegelikult täidetakse. Selleks et ELi kestliku arengu strateegia kehtaks üle mitme perioodi, on oluline jõuda kokkuleppeni erakondade vahel nii üldstrateegia sisu kui ka selle strateegia elluviimiseks vajalike vahendite suhtes.

CONCORD soovib moodustada igas ELi liikmesriigis ja Euroopa Parlamendis erakondade ülene parlamendikomisjon, mis tegeleks kestliku arengu küsimustega. Nii oleks tagatud kontroll, jagatud vastutus ja kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidusus. Peale selle tuleks organiseerida riikide parlamentide ja Euroopa Parlamendi liikmetele võimalused kolleegidelt õppimiseks ja infovahetuseks.

Olemasolevatest järelevalvesüsteemidest saab õppida ja nende põhjal järeltõhustada teha, nagu näiteks *Euroopa poolaasta* protsess, mis on ELi iga-aastane makroökoonoomika, eelarve ja struktuurilise poliitika koordineerimise, juhtimise ja järelevalvetsükkel. Euroopa 2020 strateegia kaudu on sellesse hõlmatud ka mõned sotsiaalsed aspektid. Euroopa poolaasta protsessi käigus seatakse tähtsuse järjekorda majanduslikud eesmärgid sotsiaalsete ja keskkonnanähtude ees. Raken-datud on ainult 5% vastavatele riikidele ette nähtud soovitudest ning Euroopa 2020 strateegia sotsiaalsete ja keskkonnanähtude täitmise tulemused on olnud väga tagasihoidlikud.¹⁰ Oluline on märkida, et konkreetsetele riikidele mõeldud soovitud ei ole õiguslikult siduvad, kuid need peavad olema poliitiliselt kinnitatud. ELi strateegia järelevalve Tegevuskava 2030 elluviimiseks peaks tasakaalustama kestliku arengu valdkonna erinevad dimensioonid ja keskenduma rohkem mõjule, kuid ka

selle mõju saavutamiseks vajalikule integreeritud ja läbipaistvale protsessile. Peale selle ei ole ei liikmesriikides ega ELi tasandil parlamendid ja huvirühmad piisavalt kaasatud. See on viga, mida ei tohiks korrata Tegevuskava 2030 järelevalve, vastutuse ja läbivaatamise raamistikus. Samuti on võimalik õppida teistelt rahvusvahelistelt järelevalvesüsteemidelt, nagu näiteks *Monterrey protsess*. Igal aastal koostatava ELi aruandega¹¹ on see varasemast hea näide ELi süsteemsest üle-Euroopalise arengu hindamisest, mille käigus arutati aruandeid kõrgeimal poliitilisel tasandil, võimaldades nii üksteiselt õppida ja tulemusi läbi vaadata. Veel üks süsteem, kust saame õppida, on *reformitud maailma toiduga kindlustamise komitee* järelevalvesüsteem, mis nõuab uuendusliku ja kaasava mehhanismi sisse seadmist ja milles kodanikuühiskond toetab õiguste omanike ehk rohu-juuretasandi poolt esitatud kvalitatiivsete andmete kaasamist.

EL JA SELLE LIIKMESRIIGID PEAVAD:

- Koostama üldstrateegia, mis koondab olemasolevad algatused, seab prioriteedid välja selgitatud puuduste kõrvaldamiseks ja annab juhiseid nii ELi asutustele kui ka liikmesriikidele nende elluviimiseks, Tegevuskava 2030 järelevalveks ja läbivaatamiseks, hõlmates sise- ja välispoliitikat ning ainupädevuse ja jagatud pädevuse.
- Vastu võtma üldstrateegia ja seda rakendama 2017. aasta esimese kvartali lõpuks.
- Vaheläbivaatuste alusel korrigeerima 2014-2020 mitmeaastast finantsraamistikku selle strateegia paremaks toetamiseks ning tagama, et tulevastes mitmeaastastes finantsraamistikutes nähakse ette vajalik raha strateegia eesmärkide saavutamiseks.
- Kehtestama läbipaistva ja ulatusliku järelevalve, vastutuse ja läbivaatamise raamistiku, mis tugineb mitmetele ELi konkreetse olukorra jaoks välja töötatud näitajatele. Raamistik peab ette nägema poliitilised ja statistilised arenguaruanded, korrapärased enesekriitilised ja kaasavad hindamised (tehnilisel ja poliitilisel tasandil) ning kaasava ja korrapärase dialoogi kõigi huvirühmadega, sealhulgas parlamendi ja kodanikuühiskonna organisatsioonidega.
- Andma igal aastal edenemise kohta aru ÜRO Euroopa Majanduskomisjonile ja alates 2017. aastast vähemalt kolm korda aru kõrgetasemelisele poliitilisele foorumile. EL peab kaasama Euroopa Parlamendi, riikide parlamendid, kodanikuühendused ja teised asjaosalised.
- Haarama poliitilise juhtpositsiooni, võttes selleks vastu Euroopa nõukogu otsused, mis kutsuvad üles kõike eelõeldut täitma, korrapäraselt hindama arengut ja võtma vastu otsuseid kõrgeimal poliitilisel tasandil.

⁹ http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-16-3043_en.htm

¹⁰ <http://green-budget.eu/wp-content/uploads/2016-04-27-GBE-Semester-Governance-Final.pdf>

¹¹ http://ec.europa.eu/europeaid/policies/financing-development_en

2. PEATÜKK

KESTLIKU ARENGUGA SEOTUD POLIITIKA- VALDKONDADE SIDUSUS: PALJU POLIITIKAIKID, ÜKS EESMÄRK

2. PEATÜKK

ARENGUGA SEOTUD POLIITIKAVALDKONDADE SIDUSUSE ASENDAMINE KESTLIKU ARENGUGA SEOTUD POLIITIKAVALDKONDADE SIDUSUSEGA

Arengukoostööga seotud poliitikavaldkondade sidusus (*policy coherence for development* ehk PCD) on kohustus, mis on sisse kirjutatud Lissaboni lepingusse. Aastate jooksul on inimeste arusaam arengupõhimõtte olulisusest paranenud ja seetõttu on see põhimõtte lõpuks kaasatud üleilmsesse tegevuskavas. Kestliku arengu eesmärgi 17.14. saavutamiseks on maailm võtnud kohustuse "parandada kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidusust". Kuigi see võib tunduda abstraktne, on 17.14. eesmärk tegelikult kestliku arengu alustala.

Tegevuskava eesmärk 17.14. tähendab, et Euroopa Liit on lubanud võtta arvesse teiste poliitikate mõju arengumaadele, ja seda mitte ainult arengukoostöö vallas. See on kohustus, mille Euroopa Liit on vähemalt paberil endale võtnud.

Praktikas ei ole Euroopa Liit siiski suutnud saavutada oma erinevate poliitikavaldkondade sidusust kestliku arengu vallas. Näiteks ELi praegune kaubanduspoliitika, sealhulgas arengumaade turgude liberaliseerimine tulevate aastatel võib mõjuda ebasoodsalt arengujärgus tööstusharudele ja muudele tundlikele majandussektoritele nendes riikides. Samuti ei aita kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe saavutamisele kaasa ELi teravdatud tähelepanu piiravale immigratsioonipoliitikale, rännet ennetavatele praktikatele ja rände kontrollimise tugevdamisele. Praegune lähenemine hoopis nõrgestab põgenike suutlikkust nõuda oma inimõiguste täitmist, nõuda õigust kaitsele turvalistes riikides. Samuti heidab EL kõrvale rände võimalikud soodsad mõjud arengule. Kui rakendatakse poliitika, mis maksimeerivad rände soodsat mõju arengule, keskendudes sealjuures rändajatele ja põgenikele mõeldud ohututele ja seaduslikele teedele, julgustaks EL korvurännet, mis on aidanud suurendada oskustöölise juurdevoolu mitmetes riikides. Samuti suureneksid nii võõrsilt koju saadetavad summad, mis on juba praegu kolm korda suuremad kui globaalne ametlik arenguabi kokku.¹²

Arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe põhimõtte aitab meil kindlaks määrata, kas on tõsi see ütlus, et me võtame arengumaadelt ühe käega kõik selle, mida oleme neile teiseга andnud.

Tegevuskava 2030 vastuvõtmisega laienes arenguga seotud poliitikavaldkondade sidusus nii ulatuse kui ka tähtsuse poolest. Seda põhimõtet on edasi arendatud ja nüüdseks on sellest saanud "kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidusus", mis on tõmmanud endale tähelepanu ka väljastpoolt

arengukoostöö-sektorit. CONCORDis tunnustame arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe põhimõtte asendamist kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe põhimõttega, mille kohaselt peavad kõik poliitikad kõigis valdkondades arvesse võtma järgmised küsimused:

1. Kas see poliitika tasakaalustab kestliku arengu nelja dimensiooni (sotsiaalvaldkond, keskkond, majandus ja haldus)?
2. Kas sellel poliitikal on ELi liikmesriikide või muudele riikide soovile jõuda kestliku arenguni soodne või ebasoodne mõju?
3. Kas sellel poliitikal on tagajärgi tulevastele põlvetele?

Arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe põhimõtte asendamine kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe põhimõttega tähistab olulist muudatust ja ambitsioonikat kohustust. Tegevuskava 2030 põhimõtete rakendamine tähendab põhja ja lõuna vahelise eraldusjoone kaotamist ja globaalsete probleemide käsitlemist pikema aja jooksul kestliku arengu vaatekohast. Kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe saavutamiseks tehtav ei tohiks mitte ainult minimeerida ebasoodsad välismõjud, vaid eesmärgiks peaks olema täielikult muuta majanduslikku, sotsiaalset ja poliitilist süsteemi nii, et tulevased põlvkonnad saaksid elada maailmas, kus ei oleks vaesust, kus austatakse inimõigusi ja planeedi võimalusi ning mitte kedagi ei jäetaks maha.

Tegevuskava 2030 kõikehaaravus nõuab meilt ka suuremat tähelepanu mitmesugustele eesmärkide ja poliitikate vahelistele suhetele, selle asemel, et püüda lahendada iga probleemi eraldi. Selleks, et vabastada maailm näljast (kestliku arengu 2. eesmärk), on meil vaja tegeleda kliimamuutuste väljakutsega (kestliku arengu 13. eesmärk) ja veeressursi säästliku majandamisega (kestliku arengu 6. eesmärk). Selleks, et kaitsta meie ookeane ja merd (kestliku arengu 14. eesmärk), peame edendama jätkusuutlikku põllumajandust (kestliku arengu 2. eesmärk) ja saavutama jätkusuutliku tarbimise ja tootmise (kestliku arengu 12. eesmärk).

EUROOPA LIIDU JÄTKUSUUTLIK INVESTEERIMISKAVA?

2015. aastal asutas Euroopa komisjon Euroopa Strateegiliste Investeeringute Fondi, et meelitada ligi erasektori raha Euroopas investeerimiseks, töökohade loomiseks ja majanduslikuks taastumiseks. Pärast ühte tööaastat ilmneb, et siiani ei ole see algatus suutnud võtta arvesse kestliku arengu erinevaid dimensioone, eelkõige sotsiaalvaldkonda ja keskkonnaga seonduvat. Demograafiliste muutuste, süveneva ebavõrdsuse ja töötuse kõrge määra tõttu on märgatavalt suurenenud nõudlus sotsiaalteenuste järele. Suurenevale nõudlusele on

¹² World Bank. October 6, 2014. *Migration and Development Brief 23*

vastatud ebapiisava või vähendatud eelarvega. Selle tagajärjeks on kogu Euroopas ebasoodsas olukorras olevate inimeste veelgi suurem sotsiaalne tõrjutus. Kuigi Euroopa Strateegilise Investeeringute Fond ei asenda ELi kõrgtasemeliste sotsiaalteenuste piisavat rahastamist, võib see mängida teatavat rolli, rahastades teatavaid projekte, kus erainvesteeringud on juba kaasatud.¹³ Mitmed asjaosalised sotsiaalvaldkonnas ergutavad ELi tagama, et Euroopa Strateegiliste Investeeringute Fond saaks investeerimise abil oluliselt panustada sotsiaalsele kaasatusele Euroopas, eelkõige panustada kvaliteetsetesse sotsiaalteenustesse.¹⁴ Mis puudutab keskkonna dimensiooni, ei suuda Fond veel suunata säästvatele energiale üleminekut Euroopa Liidus: oma esimese aasta jooksul andis Fond 1,5 miljardit eurot fossiilsete kütuse taristule ja 68% fondi investeeringutest transpordivallas jagati süsinikurohketesse projektidesse.¹⁵ Ainult põhjaliku reformiga on võimalik panna Fond suunama üleminekut säästvatele energiale ja võrdsuse tagamisele Euroopas. Euroopa Keskpanga sõnusi läks enamik Fondi investeeringutest projektidele 15 rikkamas ELi riigis, mitte 13 kõige vaesemas.¹⁶

Kestliku arengu valdkonnas ei tohi unustada juhtimise olulisust. Õigusriik, demokraatlik osalemine ja kodanikuruum koos aktiivse kodanikuühiskonnaga peab käima käsikäes majanduslike abinõudega.

Sellegipoolest tuleb meele pidada, et tegevuskava avardamisega ei tohi kaotsi minna **arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe põhiolemus, st Euroopa Liidul on seaduslik kohustus tagada, et tema poliitikad ei kahjustaks vaesuse elavaid inimesi partnerriikides.**

Euroopa Liit ja selle liikmesriigid peaksid suhtuma kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususse kui siduvasse nõudesse, millega hinnata eelnevalt ja järgnevalt ELi poliitika-te mõju inimõigustele, kestliku arengu neljale dimensioonile

¹³ <http://www.easpd.eu/en/content/study-unlocking-efsi-social-services>

¹⁴ <http://www.socialplatform.org/events/eurodiaconia-morning-debate-junckers-investment-plan-what-place-is-there-for-social-investment/> ja <http://www.socialplatform.org/blog/civil-society-dialogue-with-the-european-investment-bank/> ja <http://www.socialplatform.org/news/european-association-of-service-providers-for-persons-with-disabilities-time-for-eu-investment-plan-to-do-more-for-social-services/>

¹⁵ <http://www.caneurope.org/docman/fossil-fuel-subsidies-1/2947-the-best-laid-plans-why-the-investments-for-persons-with-disabilities-time-for-the-sustainable-energy-transition/file>

¹⁶ <http://uk.reuters.com/article/us-eu-investment-report-exclusive-idUKKCN1241PZ>

arengumaades, vaesuse vähendamisele ja äärmusliku vaesuse kõrvaldamisele. Neid hinnanguid arvesse võttes tuleks tagasi lükata kõik algatused, mis ilmselgelt kahjustaksid eespool loetletud eesmärkide saavutamist. Seda praktikat tuleks täiendada parema aruandlusega, mis peaks tagama läbipaistvuse ja konsulteerimise kodanikuühiskonnaga, lisaks andma paremad õiguskaitselahendusi.

ROOTSIS RAKENDATUD HEA TAVA KESTLIKU ARENGUGA SEOTUD POLIITIKAVALDKONDADE SIDUSUSE TAGAMISEKS

Rootsi valitsus on välja kuulutanud, et selle kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe dokument "Globaalse arengu poliitika" saab üheks oluliseks abivahendiks Tegevuskava 2030 eesmärkide saavutamisel. See dokument koostati 2003. aastal, kui Rootsist sai parlamendi poolt seaduse vastuvõtmisega esimene riik, kus kehtestati ametlikult arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe põhimõte. Globaalse arengu poliitika dokument näeb ette, et kui soovitakse panustada maailma võrdsesse ja kestlikku arengusse, peaksid kõik poliitikavaldkonnad toimima kooskõlalisel, tasakaalustades huvide konfliktid erinevate poliitikavaldkondade ja globaalse arengu poliitika põhimõtete vahel. Seda poliitikat iseloomustavad kaks juhtivat seisukohta: inimõigused ja vaese inimese suhe arenguga.

Globaalse arengu poliitika ellu viimisel on valitsus pannud vastutuse selle dokumendi täitmise eest välisministeeriumi kõrgeimatele riigiteenistujatele. Samuti on parandatud ministeeriumidevahelist koordineerimist, pannes igas ministeeriumis paika globaalse arengu poliitika üksused ja üksuste juhid, kes vastutavad selle poliitika nõuete rakendamise eest. Rootsi valitsus on moodustanud ka mitteformaalse Tegevuskava 2030 kõrgetasemelise töörühma, mille eesmärgiks on olla eeskujuks Tegevuskava 2030 reaalsuseks muutmisel.

Globaalse arengu poliitika tähtsaimateks dokumentideks ja Rootsi Tegevuskava 2030 rakendamise oluliseks osaks on ministeeriumide töökavad. Kõigile ministeeriumidele koostati esimene globaalse arengu poliitika ja aastased Tegevuskava 2030 töökavad lõplikult 2016. aasta esimesel poolel. 2016. aasta mais andis valitus parlamendile üle aastaks kaks korda esitatava globaalse arengu poliitika aruande, mis keskendus 17 kestliku arengu eesmärgile. Aruandes antakse ülevaade valitsuse tehtud tööst oma globaalse arengu poliitika ja Tegevuskava 2030 elluviimisel aastatel 2014-2016, lisaks loetletakse eesmärgid, mida valitsus kavatseb saavutada 2017. aastaga.

Kodanikuühendused on tervitanud valituse algatust ja tunnustanud globaalse arengu poliitika ning Tegevuskava 2030 vaheliste seoste esiletoomist ja ka töökavasid kui olulisi samme kogu valitsuse kaasamiseks. Puuduseks võib pidada seda, et töökavasid ei ole üldsusele avalikustatud. Rootsi kodanikuühenduste korraldatud analüüsi järgi on mõned aruandes esitatud eesmärgid liiga ebamäärased ja mitte piisavalt edasipüüdlid. Puudub ka selge seos pikaajalise strateegiaga, mille alusel saavutada kõik 17 kestliku arengu eesmärki.

MÕJUHINGANGUD

Poliitikate kujundamise tsükli on poliitikavaldkondade sidususe põhimõtte järgimiseks kõige õigem moment uue poliitika võimaliku mõju hindamise ajal. Milliseks kujuneb uue kaubanduslepingu mõju meie partnerriikidele Aafrikas? Kuidas uus energiapoliitika mõjutaks põliselanike õigusi maale Maa lõunapoolkera kogukondades?

Euroopa komisjon on koostanud palju mõjuhinnanguid alates 2002. aastast, mil komisjon kehtestas nende koostamise nõude. 2011. aastal koostati 138 mõjuhinnangut.¹⁷ Mõjuhinnangu koostamisel peaks eesmärgiks olema parandada kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidusust üldiselt ja hinnata poliitika võimalikke majanduslikke, sotsiaalseid ja keskkonda puudutavaid tagajärgi.¹⁸ Seda mainitakse ka hiljuti Euroopa komisjoni välja töötatud parema õigusloome töövahendites.¹⁹

Kui võtta arvesse mõjuhinnangute tähtsust arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe tõhusaks rakendamiseks, on muret tekitav, et ajavahemikul 2009-2015 tehtud ja Globalt Fokusi poolt oluliseks peetud mõjuhinnangutest (kokku 217) leiti ainult 41 ehk 19% kohta, et need analüüsivad piisavalt ettepanekute mõjusid arengumaadele.²⁰ Globalt Fokus annab teada, et 2015. aastal koostati 16 mõjuhinnangut, millest neljas pidi

17 Study Globalt Fokus, <http://www.globaltfokus.dk/arbejdsomrader/arbejdsomrader/politik/126-politikkoherens-for-udvikling>

18 http://ec.europa.eu/smart-regulation/guidelines/ug_chap3_en.htm

19 Parema õigusloome töövahendid, töövahend nr 30: arenguriigid, parema õigusloome suunised: "Arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe kaudu püüab EL arvesse võtta arengueesmärgid kõigis oma poliitikates, mis tõenäoliselt mõjutavad arengumaid, minimeerides selleks vastuolusid ja toetades sünergjati erinevate ELi poliitikate vahel, et arengumaad saaks selleks kasu, ning suurendades arengukoostöö tõhusust. Arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe seega ELi arengukoostöö eesmärkide hulgas fundamentaalne... ", lugege: http://ec.europa.eu/smart-regulation/guidelines/tool_30_en.htm

20 Study Globalt Fokus. Ainus mõjuhinnang, mis sisaldas piisavat analüüsi mõjude kohta arengumaades, avaldati 2015. aasta detsembris. Euroopa komisjon hakkas rakendama parema õigusloome suuniseid 2015. aasta mais

analüüsitava mõjusid arengumaadele, kuid ainult ühes neist sisaldus piisav analüüs. Esitatud arvud on väga konservatiivsed ja kui võtame arvesse, et mõjuhinnangud poliitikatele, mis reguleerivad Euroopa finantsistide tegevust, on olulised ka finantspoliitikate võimalike mõjude tõttu arengumaadele, oleks tulnud kahte täiendavalt pakutud finantsmäärust kaaluda ka nendes riikide perspektiivist. See tähendab, et viimase aasta jooksul koostatud mõjuhinnangutest ainult 16% sisaldas piisavat analüüsi mõjude kohta arengumaadele.

Sama kehtib ka kaubanduslepingute kohta, sest jätkusuutlikkuse mõjuhinnangud ei analüüsi alati piisavalt võimalikke mõjusid vaesuses elavatele inimestele arengumaades või partnerriikides. Üheks ilmseks näiteks on jätkusuutlikkuse mõjuhinnang, mis koostati palju arutletud Atlandi-ülese kaubandus- ja investimispartnerluse kohta ja milles "pöörati vähe tähelepanu sellele, kuidas see mõjutab arenemisjärgus tegevusharusid Aafrikas, Aafrika majanduse mitmekesistamise võimalusi ning vaesust ja ebavõrdsust Euroopas ja Aafrikas".²¹ Peale selle oleks mõjuhinnang pidanud mõjutama läbirääkimiste protsessi ja selle tulemusi. Vähemalt nii on kestliku arengu mõjuhinnangute rolli kirjeldatud komisjoni Kaubanduse kestliku arengu mõjuhinnangute käsiraamatus.²²

Euroopa Liidu inimõiguste ja demokraatia tegevuskava (2015–2019)²³ kohaselt on Euroopa välisteenistuse ja komisjoni eesmärgiks tugevdada mõjuhinnangute tähtsust inimõiguste tagamisel. Seda kavatakse teha mitmel viisil. Soovitakse saavutada olukord, kus korraldatakse konsultatsioone asjaomaste huvirühmadega, kes seisavad silmitsi inimõiguste rikkumise riskiga. Inimõiguste mõjude analüüs, sealhulgas soolise võrdõiguslikkuse analüüs kavatakse lisada komisjoni korraldatavate ELi välismõjuga sekkumiste eel tehtavatesse hinnangutesse. Samuti soovitakse, et mõjuhinnangutes sisalduv analüüs mõjude kohta inimõiguste täitmisele ja muudele inimõigustega seotud poliitikavahenditele oleks sidus.

Euroopa komisjon on astunud samme, et ühtlustada oma seadusloome protsess parema õigusloome paketi abil ja parandada "parema õigusloome vahendite" kvaliteeti,²⁴ Samas on veel vaja veenduda, kas need 2015. aasta mais kehtima hakanud reeglid mõjuvad soodsalt mõjuhinnangute kvaliteedile ja põhjalikkusele

21 CONCORD Europe, "The European Commission's 'Better Regulation package' will it serve poverty eradication and human rights?", lk 4, <http://library.concordeurope.org/record/1636/files/DEEEP-REPORT-2016-010.pdf>

22 Handbook for Trade Sustainability Impact Assessment (2nd edition), lk 9, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/april/tradoc_154464.PDF

23 EU Action Plan on Human Rights and Democracy (2015-2019)

24 Common Better Regulation Principles, http://ec.europa.eu/smart-regulation/guidelines/tool_1_en.htm

kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe seisukohast. Hiljutised näited ei tekita just optimismi ja viitavad vajadusele muuta mõjuhinnangute koostamise aluspõhimõtteid.

Veel üks oluline küsimus on, kuidas Euroopa komisjon ja liikmesriigid võtavad arvesse mõjuhinnangute leide poliitikate kujundamisel ja seaduseelnõude koostamisel. Isegi kui mõjuhinnangud viitavad võimalikele ebasoodsatele mõjudele, kaalutakse pigem väheldaste abinõude kasutusele võtmist. CONCORD ei ole suutnud leida ühtegi poliitikaettepaneku näidet, mida oleks põhjalikult läbi vaadatud nende mõjuhinnangu leidude alusel, mis osutavad võimalikele mõjudele arengumaades. Näiteks, mõjuhinnang ELi poolt välja pakutud meetmele riikide kaupa avaldatavate maksuandmete kohta oli üpris põhjalik ja sisaldas lühikest peatükki arengumaade kohta, kus tunnustati välja käidud meetme probleeme ja võimalikke kasusid sellele riikide rühmale. Kuid ELi poolt kokkuvõttes esitatud "eelistatud valik" ignoreerib täielikult arengumaade seisukohta ja pakub lahenduse, mis võtab neilt võimalikud kasud.

ALARMEERIV JUHTUM: EUROOPA LIIDU JA VIETNAMI VABAKAUBANDUSLEPING

Ükski mõjuhinnang ei uurinud konkreetselt mõjusid inimõiguste täitmisele Vietnamis ning kõrvale jäeti mitmete kodanikuühenduste olulised soovitusid.

ELi ja Vietnami vabakaubanduslepingu läbirääkimised lõpetati 2016. aasta alguses ja praegu ootab leping ratifitseerimist. Vabaühendused on seda lepingut laimnud, sest selles pole piisavalt tähelepanu pööratud kokkuleppes tulenevatele negatiivsetele mõjudele inimõigustele.

Komisjon leidis, et 2009. aastal korraldatud kaubanduse kestliku arengu mõjuhinnang kavandatud ELi/ASEANi riikide kaubanduslepe kohta on piisav. 2015. aasta märtsis leidis ELi ombudsman, et Euroopa komisjoni keeldumine ELi-Vietnami vabakaubanduslepingu kohta inimõiguste mõjuhinnangu koostamisest oli näide "halduslikust omavolist" ja soovitas, et "komisjon peaks viivitamata korraldama inimõiguste mõjuhinnangu koostamise".²⁵ Komisjon ei ole ombudsmani soovitus järginud, leides, et oma kohustuste täitmiseks piisab pärast lepingu jõustumist koostatavast mõjuhinnangust.²⁶

²⁵ <http://www.ombudsman.europa.eu/cases/recommendation.faces/en/59398/html.bookmark>

²⁶ Commission Staff Working Document, Human Rights and Sustainable Development in the EU-Vietnam Relations with specific regard to the EU-Vietnam Free Trade Agreement, lk 16, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/february/tradoc_154236.pdf

2009. aasta kestliku arengu mõjuhinnang uuris sotsiaalseid mõjusid, kuid selle leiud põhinesid piirkonna kaubanduslepingu, mitte kahepoolse lepingu stsenaariumil. EL on pärast seda avaldanud lisa, mis keskendub Vietnamile ja kus loetletakse mitmeid ebasoodsaid mõjusid inimestele, kes töötavad põllumajandussektoris ja kõrge lisandväärtusega, ent alles arengujärgus tegevusharudes.²⁷ Samuti selgusid hinnangus ebasoodsad mõjud naistele, keda ähvardab oht jääda lihttöö tegema. Kaugemas perspektiivis oodatavate soodsate mõjude esiletõstmine võimaldas kirjeldatud probleeme ignoreerida.

Kestliku arengu mõjuhinnang ei analüüsi mitmeid valdkondi, nagu näiteks kahanev õigusruum, mis aitaks kaitsta Vietnami arengujärgus tegevusharusid; peaaegu kõigi, st rohkema kui 99% tariifide kõrvaldamise mõju oluliste avalike teenuste pakkumisele ja Euroopa investoreid kaitsvate sätete võimalik mõju inimõiguste täitmisele Vietnamis. 2010. aastal ähvardas Euroopa Kommertskoda Vietnamis tõmmata riigist tagasi Euroopa investeringud, juhul kui koha peal tõstetakse miinimumpalka.²⁸

2015. aasta mais korraldas Euroopa komisjon ümarlaua Euroopa Liidu-Vietnami suhetega seotud inimõiguste ja kestliku arengu huvirühmadega.²⁹ Tagasi lükati järgmised huvirühmade soovitusid: eelnev mõjuhinnang; investori/riigi vaidluse lahendamise mehhanism, mis tagaks, et investorite huvid ei oleks olulisemad inimõigustest; investoritele siduvad kohustused austada inimõigusi; ja avalike hüvede privatiseerimist keelavad sätted.³⁰ EL nõustus siiski tegema mõjuhinnangu pärast lepingu sõlmimist. See on tervitatav, kuid võib tulla liiga hilja, kui kahju on juba tekitatud...

²⁷ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/may/tradoc_151230.pdf

²⁸ <http://www.ituc-csi.org/european-multinationals-position>

²⁹ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/july/tradoc_153624.pdf ja ActionAid esitatud materjal: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/july/tradoc_153625.pdf

³⁰ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/february/tradoc_154236.pdf

ÕIGUSKONTROLLIKOMITEE

Pärast seda, kui asepresident Timmermans kehtestas parema õigusloome paketi, muudeti varasem mõju hindamise komitee õiguskontrollikomiteeks, mis Euroopa komisjoni sõnusti "hakkab kontrollima kõigi mõjuhindangute ning olulisemate hindamiste kvaliteeti ja teeb olemasolevate õigusaktide toimivuskontrolli. Samuti hakkab komitee välja andma arvamusi seotud aruannete mustandi kohta kooskõlas asjaomaste suunistega."³¹

Veel on liiga vara hinnata, kas uus õiguskontrollikomitee muudab seda, kuidas mõjuhindangutes võetakse arvesse mõjusid arengumaadele. Sellegipoolest peab Euroopa komisjon kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe põhimõtte järgimiseks pöörama eraldi tähelepanu mõjuhindangus esitatavatele põhjendustele ja tõenditele, kui selles väidetakse, et puuduvad ebasoodsad mõjud vaesuse kõrvaldamisele või inimõigustele arengumaades.

Võttes arvesse komisjoni uuenenud tähelepanu kodanike mõjuvõimu suurendamisele,³² **kutsub CONCORD** Euroopa komisjoni üles kehtestama kaitseabinõud, mis aitaks paremini tasakaalustada huvirühmade esindatust ning eelkõige aitaks hoida ära erasektori domineerimist avalikes konsultatsioonides Väga oluline on tagada, et avalikke huve ja inimõigusi eelistatakse alati erahuvidetele. See tähendab ka tõhusat tegutsemist huvide konflikti ja pöördumise efekti ennetamise nimel.³³

Kõigis mõjuhindangutes tuleb tõsisemalt tegeleda inimõigustega, sealhulgas majanduslike ja sotsiaalsete õiguste ning soolise võrdsusega. Süsteemselt tuleb arvesse võtta ja põhjalikult uurida mõju vaesuses elavatele inimestele Euroopas ja arengumaades, kusjuures suuremat tähelepanu tuleb pöörata ebavõrdsusele. Euroopa Liit peab tagama mõjuhindangutes sekkumisest mõjutatud kohalike kogukondade seisukohtade kajastamise, sealhulgas võttes arvesse naiste ja tütarlaste seisukohti, kelle häält võetakse harva kuulda, kuid keda need sekkumised kõige sagedamini mõjutavad. Mõjuhindangud peaks seetõttu mängima rolli poliitikate ja hinnatud õigusaktide kujundamises.

31 *Communication on the Regulatory Scrutiny Board: Mission, Tasks and Staff (May 2015)*, lk 2 http://ec.europa.eu/info/files/communication-regulatory-scrutiny-board-mission-tasks-and-staff_en

32 http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-16-3043_en.htm

33 <https://www.alter-eu.org/documents/2016/09/alter-eu-complaint-2992016-barroso>

VEEL ÜKS MURET TEKITAV NÄIDE: EUROOPA LIIDU FINANTS-TEENUSTE ÕIGUSRAAMISTIK

EL ei võtnud arvesse valdkonnaväliste osapoolte ettepanekuid. Arvestati ainult ettevõtete huvidega ja nende poolt esitatud tõenditega.

2015. aasta sügisel algatas Euroopa komisjon avaliku arutelu, et koguda tõendeid kõigilt huvitatud osapooltelt ELi finantsõiguse kohta, kusjuures eraldi tähelepanu pöörati mõjule, erinevustele ja tarbetule regulatiivsele koormusele.³⁴ Tõendite kogumiseks korraldati veebiuuring, milles kodanikel ja organisatsioonidel paluti valida õigusaktid, võtta kokku nendega seotud probleemid ja esitada asjaomased ja kontrollitavad empiirilised tõendid ja konkreetset näited.

Tõendite kokkuvõttes jäeti enamasti tähelepanuta mitmete kodanikuühenduste avaliku konsultatsiooni käigus esitatud arvamused.³⁵ Arvesse võeti ainult ettevõtete huvid ja seisukohad. Mitmete valdkonnaväliste osapoolte esitatud ettepanekutele viidati vähe või üldse mitte. Täiesti ignoreeriti keskkonna ja sotsiaalvaldkonna investeringutega tegelevaid vabaühendusi.³⁶ Tegelikult on Global Witness, Friends of the Earth Europe ja ActionAid väljendanud muret, et kapitaliturude liidu loomise tegevuskavas³⁷ ei võetud arvesse või jäeti isegi kaalumata võimalikke mõjusid mitte-Euroopa riikidele. Seda vaatamata asjaolule, et Euroopa komisjon on teoreetiliselt (parema õigusloome paketi järgi) võtnud endale kohustuse koostada majanduslikud, sotsiaalsed ja keskkonna mõjuhindangud kõikide õiguslike ettepanekute, algatuste või õigusaktide kohta ning lisada sinna rahvusvahelise dimensiooni, sealhulgas võimalikud mõjud kolmandatele riikidele.³⁸ Vastuseks arvamuste esitamise üleskutsele esitasid vabaühendused oma konkreetset mured seoses

34 *Call for evidence: EU regulatory framework for financial services*, http://ec.europa.eu/finance/consultations/2015/financial-regulatory-framework-review/index_en.htm

35 http://ec.europa.eu/finance/consultations/2015/financial-regulatory-framework-review/docs/summary-of-responses_en.pdf

36 https://www.globalwitness.org/documents/18213/FoE_GW_and_AA_Briefing_Paper_on_CMU_Call_for_evidence_on_EU_financial_regulations.pdf

37 *ELi plaan mobiliseerida kapitali Euroopas, et rahastada ettevõtteid ja taristuprojekte.*

38 *Töövahend nr 30*, http://ec.europa.eu/smart-regulation/guidelines/docs/br_toolbox_en.pdf

nõrkade ELi finantsõigusaktidega, mis aitavad kaasa maa hõivamisele ja raadamisele ülemeremaades.

Euroopa komisjon sai kokku 288 vastust, millest 19 esitasid kodanikuühendused ja ametiühingud, 7 akadeemiline ringkond ja mõttekojad ja 20 liikmesriigid. Ülejäänud vastajatest olid peamiselt tegevusharu esindajad. Euroopa komisjon korraldas 2016. aasta mais arvamuste avaldamise üleskutse avaliku arutelu, kus Euroopa volinik Jonathan Hill esitas mõned konsultatsiooni põhjal tehtud järeldused.³⁹ Hill keskendus ainult õigusakti hinnale, näidates üles otsusekindlust kõrvaldada ettevõtlusel üleliigne koormus ja ettevõtluse teelt takistused.⁴⁰

See on ehe näide, et puuduvad kaitseabinõud, mis takistaksid mõne kindla ühiskondliku osapoole domineerimise Euroopa komisjoni konsultatsioonidel. Praegusel juhul on selleks osapooleks tööstusharud, millele meeldiks vältida lisaõigusaktide kehtestamist. Antud juhtum näitab ka, kui raske on neil kodanikuühendustel, kes tegelevad ELi poliitikate ebasoodsate mõjudega arengumaades, teha oma hääl kuuldavaks konsultatsioonide kaudu.

Samuti selgitab üks hiljutine uuring, et “üldiselt näib, et [...] konsultatsioonid toovad paremaid tulemusi ja aitavad rohkem kaasa õigusaktide kujundamisel. Ebaselgeks jääb, kui palju võetakse arvesse (või jäetakse tähelepanuta) üksikuid arvamusi ja kuidas neid hinnatakse.”⁴¹

JÄRELEVALVE JA VASTUTUS

Et kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidusus on väga oluline globaalse kestliku arengu saavutamisel, tuleks erilist tähelepanu pöörata sellele, kuidas neid põhimõtteid kaastatakse järelevalve, vastutuse ja läbivaatamise protseduuridesse riiklikul ja Euroopa Liidu tasandil. Praegu hinnatakse 17.14. eesmärgi saavutamise edukust nende riikide arvuga, kus on kehtestatud kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe parandamise mehhanismid”. See näitaja on ühtviisi ebamäärane ja liiga kitsas ning ei võimalda hästi jälgida kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidusust.

³⁹ http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-16-1788_en.htm

⁴⁰ <http://nordicfinancialunions.org/news/you-called-us-for-evidence/>

⁴¹ Cristina Fraenkel-Haeberle et al, *Citizen Participation in Multi-level Democracies* (2015), lk 359

Kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe järelevalvesüsteem peaks olema palju ulatuslikum ja hõlmama endas erinevaid lähenemisi. Kasutada tuleks statistilisi andmeid, mis näitaks, kuidas Euroopa Liit on taganud selle, et ELi kestlikul areng ei too kaasa ebasoodsaid mõjusid kolmandates riikides või globaalprobleeme, nagu kliima muutumine. Või kas ELi põllumajandus- ja kaubanduspoliitika on aidanud vähendada ELi põllumajandustoodete dumpingut arengumaades või on selle täielikult kõrvaldanud. Sedalaadi statistilist analüüsi tuleks täiendada kvalitatiivse analüüsiga, mis käsitleb kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe mehhanismide kasutamist või mõjusid inimõiguste järgimisele. Siin on kodanikuühiskonnal võimalus mängida olulist rolli, võimendades õiguste valdajate, eelkõige kõige enam tõrjutud inimeste häält.

Siiani on arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe aruannetes rõhutatud juba olemasolevaid mehhanisme – eelkõige koordineerimismehhanisme, sest need tunduvad olevat kõige tavalisemad. See pole kaugeltki piisav. Igasugune aruanne, kus esitatakse kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe tulemusi, peab uurima ka poliitikate tegelikke mõjusid. Lisaks seda, kuidas nimetatud mehhanisme on kasutatud. Üks asi on toimiv mehhanism, hoopis teine aga tõendid, et see on aidanud saavutada parema ja sidusama poliitikate kujundamise. Kas mõnda poliitikat on nende mehhanismide tõttu ka tegelikult muudetud?

CONCORD näeks hea meelega, et EL ja ka selle liikmesriigid jälgiksid oma kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe tulemusi paralleelselt Tegevuskava 2030 üldiste tulemuste seirega. Tuleb koostada süsteemne loetelu kõigist välismõjuga sise- ja välispoliitikatest. Niisugust kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe seiret võiks korraldada kaks korda aastas koos kaks korda aastas Eurostati koostatava kestliku arengu aruandega, mis pärast 2017. aastat seotakse kestliku arengu eesmärkidega ja nende vastavate näitajatega. Seire ülesandeks peaks olema süsteemsed mõjuhinnangutele eelnevad ja hinnangute järgsed kontrollid.

Veel üheks soovitus on, et EL peaks olema läbipaistvam huvide konflikti ja ebakõlade lahendamisel, seda nii poliitikate kujundamise kui ka nende rakendamise faasis. See võimaldaks parlamendil ja välistel huvirühmadel, nende hulgas vabariikide ja teistel kodanikuühendustel täita oma rolli mõtestatult ja nõuda komisjonilt kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe põhimõtete austamist kestliku arengu eesmärkide elluviimisel.

KESTLIKU ARENGUGA SEOTUD POLIITIKAVALDKONDADE SIDUSUSE MÕOTMINE: HISPAANIA KODANIKUÜHENDUSTE JA TEADLASTE ETTEPANEK - ARENGUINDEKS POLIITILISE SIDUSUSE HINDAMISEKS⁴²

Viimase viie aasta jooksul on konsortsium, mida juhivad Hispaania arengukoostööga tegelevad vabaühendused (mõned neist on CONCORDi liikmed) ja ülikoolid, välja töötanud arenguindeksi poliitikavaldkondade sidususe hindamiseks. Kuigi indeks loodi enne kestliku arengu tegevuskava, on see inspireeriv, sest näitab, kuidas on võimalik mõõta kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidusust.

Mainitud arenguindeks on järjepidev ja täpne teaduslik vahend, millega mõõdetakse, hinnatakse ja võrreldakse, kuidas riigid on suutnud täita oma kohustusi kestliku, õige ja õiglase inimarengu nimel. Indeks töötati välja alternatiivse arengu mõõtmise viisina, lisaks tavaliselt kasutatavatele, eelistatud ent mõneti piiratud näitajatele. Üks peamine nimetatud eelistatud näitajatest on sisemajanduse kogutoodang (SKT). Arenguindeksiga on võimalik analüüsida nii poliitikaid, mis panustavad riigi kestlikku arengusse, kui ka neid poliitikaid, mis seda takistavad, ja seda mitte ainult vastavas riigis, vaid ka kolmandates riikides või kogu maailmas. Arenguindeks annab seega täieliku ülevaate kestlikust arengust, tuginedes riikide esinduslikust valimist (133) saadud statistilistele andmetele.

Kuidas see indeks toimib? Arenguindeksi järgi reastatakse riigid selle põhjal, kui kooskõlalised on nende poliitika võrreldes arenguga. Selleks hinnatakse kaheksas piirkonnas paikneva 133 riigi tulemusi, analüüsid sealjuures 20 riiklikku poliitikat, mis keskenduvad 49 muutujale. Muutujad on jagatud viide valdkonda: sotsiaalne, keskkond, majandus, globaalne ja tootmine. Analüüsi käigus lisati kaks läbivat kriteeriumi, mis tuginesid inimõigustele ja soolisele võrdõiguslikkusele. Indeks on vahemikus 0-100 ja aitab riike reastada. Esimesel kohal on Taani (89,60) ja viimasel kohal Singapur (23,70). Austria on 67. kohal ja riigi tulemus on ka indeksi mediaantasemeks.⁴³

ELI DELEGATSIOONIDE ROLL

Komisjon märkis oma 2015. aasta poliitikavaldkondade arengusidususe aruandes,⁴⁴ et pärast ELi delegatsioonide 2013-2014 aruannete järelkontrolli kavatseb komisjon suurendada delegatsioonide rolli arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe vallas. Selleks (1) seatakse sisse mehhanism, mille kohaselt delegatsioonid hakkavad korrapäraselt sidususe kohta aru andma, ning neid julgustatakse osalema partnerriikidega peetavatel aruteludel sidususe probleemide üle, samas tugevdades dialoogi ja järelkontrolli liikmesriikidega; ja (2) organiseeritakse konkreetsed koolitused arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe kohta koostöö juhtidele, kui nad Brüsselis kohtuvad. Samuti korraldatakse arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe e-õppe kursus, kus üks moodul on pühendatud tööle delegatsioonides.

CONCORD soovib, et nii komisjon kui ka Euroopa välis teenistuse töötajad ELi delegatsioonides üle maailma peaksid tegema ennetustööd ja suhtlema kohalike inimestega, kelle õigusi ELi poliitika mõjutavad. Selle protsessi üle tuleks teha korralikku järelevalvet. CONCORD avastas oma 2014. aastal korraldatud uuringu tulemustest, et ainult 30% vastanutest – kodanikuühenduste esindajad üle maailma – olid rääkinud ELi delegatsioonidega teistest poliitikaalustest peale arenguabi. Enamasti olid nad ELi delegatsiooniga ise ühendust võtnud.⁴⁵ Euroopa Liidu töötajatele mõeldud arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe koolituse käigus tuleks anda suunised, kuidas jõuda kohalike huvirühmade ja kuidas koostada aruandeid, mis käsitlevad ELi poliitikatest põhjustatud mõju inimõigustele. Kasutatavaid võtteid leidub ka ELi vastavate riikide kodanikuühiskonna kaasamise plaanides, riiklikes inimõiguste strateegiates ja soolist võrdõiguslikkust käsitlevas tegevuskavas.

Peale selle peaks ELi delegatsiooni töötajate Brüsselile antav tagasiside, mida edastatakse peakorterit tasandil koostatavate aruannete ja analüüsides, olema läbipaistvam. Ka selle tagasiside kasutamine peaks olema selgem. Antud tagasisidet tuleks ka põhjalikumalt arutada ELi delegatsiooni juhtide ja koostöö juhtide iga-aastaselt kohtumisel.

⁴² <http://www.icpd.info/en/open-data/>

⁴³ Täielik järjestus <http://www.icpd.info/en/?tipo=ranking>

⁴⁴ 2015 PCD report

⁴⁵ CONCORD (Jan 2015). Mutual engagement between EU delegations and civil society organisations. Lessons from the field, <http://concordeuro-pe.org/2015/01/26/the-eu-delegations-watch-report-2015/>

EL PEAKS:

- Hindama uute poliitikate mõju tõeliselt kaasaval viisil, eelkõige mõju kestlikule arengule ja inimõigustele, ning võtma arvesse seda mõju oma poliitikate kujundamisel.
- Jälgima süsteemselt 17.14. eesmärgi täitmist, tehes seda ka korrapäraste kaks korda aastas kõigi välismõjuga sise- ja välispoliitikate kohta esitatavate aruannetega.
- Tagama, et mõjuhinnangute koostamisel ja avalike konsultatsioonide korraldamisel võetaks eriti hoolikalt arvesse ühiskonnas vähem mõjuvõimu omavate inimeste, sealhulgas naiste ja tütarlaste, põhjendused. Nii välditakse teatavate tegevusharude ja suurettevõtete mõjuvõimu nende protsesside üle.
- Tagama, et õiguskontrollikomitee pööraks erilist tähelepanu mõjuhinnangus esitatud põhjendustele ja tõenditele, mis ütlevad, et puuduvad ebasoodsad mõjud vaesuse kõrvaldamisele või inimõigustele arengumaades.
- Olema oma delegatsioonide kaudu üle maailma ennetavam kohalike huvirühmade suhtes, kelle õigusi ELi poliitika mõjutavad, ja pidama nendega dialoogi.
- Parandama oma õiguskaitsevahendeid, mis aitaksid tõstatada probleeme seoses ELi poliitikate kahjustava mõjuga arengueesmärkidele ja muuta kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe põhimõtte täitmise siduvaks kohustuseks.

3. PEATÜKK

JÄTKUSUUTLIK

TOIDU TARBIMINE

JA TOOTMINE:

FARMIST LAUALE

3. PEATÜKK

SISSEJUHATUS

Meie praeguses maailmas on nälg ebaõigluse, mitte puuduse tagajärg. Külluslikus maailmas, kus toodetakse toitu rohkem, kui kõigi toitmiseks vaja, on ennekuulmatu, et peaaegu 800 miljonit inimest elab ikka veel pidevalt näljas ja et alatoitumus on alla viieaastaste laste surma põhjuseks peaaegu pooltel juhtudel.

Võitlus näljaga on olnud rahvusvaheliselt päevakorras aastakümneid. See võitlus sai hoogu juurde pärast 2008. aasta toiduhindade šokki ja selle laastavaid tagajärgi. Tegevuskava 2030 püüdleb selle poole, et kaotada nälg kogu maailmas 2030. aastaks. Kava keskendub keskkonnahoidliku põllumajanduse edendamisele, ükskõik, kus konkreetne maatükk asub. Veelgi põhjapanevam on tegevuskava üleskutse reformida meie toidutarbimise harjumusi, eelkõige seda, mis puudutab välismaalt sisse veetud toidu ja toiduainete tootmist, töötlemist ja müümist.

Toidu tootmist ja tarbimist on vaja käsitleda õigluse ja halduse vaatekohast. Tüükkate toiduga seotud probleemide lahendamine ei seisne suuremas toodangus, vaid selles, kes toodab, kellele, kuidas ja kelle heaks toodab. See probleemistik puudutab tootmismudelite ja müügiga seotud struktuurseid küsimusi. Ülesannete hulka kuulub ka süsteemse ebavõrdsuse probleemi lahendamine, mis on seotud õigusega maale, seemnetele ja muudele tootmisvahenditele ning kontrolliga nende üle. Vähemtähtis ei ole vaesuse mõju toidu kättesaadavusele. Praegust toidusüsteemi moonutavad sooline ebavõrdsus, vaesus, tõrjutus ja ebavõrdne võimujaoitus. Et üldse olukorda parandada, on vaja tegeleda ebaõiglusega. Selles osas tervitame Tegevuskava 2030 vastuvõtmist. Kestliku arengu 2. eesmärk (nälja täielik kõrvaldamine), 7. eesmärk (taskukohane ja puhas energia), 8. eesmärk (korralik töö ja majanduskasv), 12. eesmärk (vastutustundlik tarbimine ja tootmine) ja eesmärgid 13-15 (kliimaabinõud, elu vee all ja maa peal) on need punktid, millele toetudes teeme huvikaitsetööd tagamaks Euroopa Liidu järjepidev panus kestlikku tootmisse ja tarbimisse üle maailma.

Vaatamata suurele kasule, mida investeerimine toitumisse võib anda – tunnustatud toitumisprogrammidesse investeeritud 1 dollar toob 16 dollarit kasu – ja ELi esimesel Nutrition4Growth Summitil 2013. aastal antud lahkele lubadusele, on võitlus alatoitlusega kogu maailmas alarahastatud. Alatoidetud lapsed ei saavuta tõenäoliselt oma täielikku tunnetuslikku ja käitumuslikku potentsiaali ja jäävad kinni vaesuse nõiaringi.

Selles peatükis arutleme nende Tegevuskava 2030 peamiste küsimuste üle, millega Euroopa Liit peab hakkama tegelema toidu tootmise ja tarbimise vallas. Oma kaubanduspoliitika abil peaks EL kaasa aitama kaubandusrežiimidele, mis annaks

arengumaadele piisavalt ruumi välja arendada oma põllumajandussektor ja väikeste maatükkide omanikele võimaluse koostöös avaliku sektoriga edendada kohalikke tegevusharusid ja sissetulekuallikaid. Oma arengu ja toiduga kindlustatuse poliitika abil peaks EL panustama vahetult programmidesse, mille eesmärgiks on tugevdada nii naistest kui ka meestest väiketootjate seisundit, st toetades nende ühinemist kooperatiividesse, võrgustikesse ja liikumistesse. Need meetmed tagavad väiketootjatele tugevama majandusliku rolli ja demokraatliku hääle ning võimaldavad teadmiste ja oskuste jagamist kestlike põllumajanduspraktikate kohta. Erasektori tegevustele tähelepanu pöörates on Euroopa Liidu vastutuseks ja kohustuseks tegeleda töötajate õigustega väärtusahelates, lisaks lahendada küsimusi, nagu maaõigused ja loodusvarade kaitsmine.

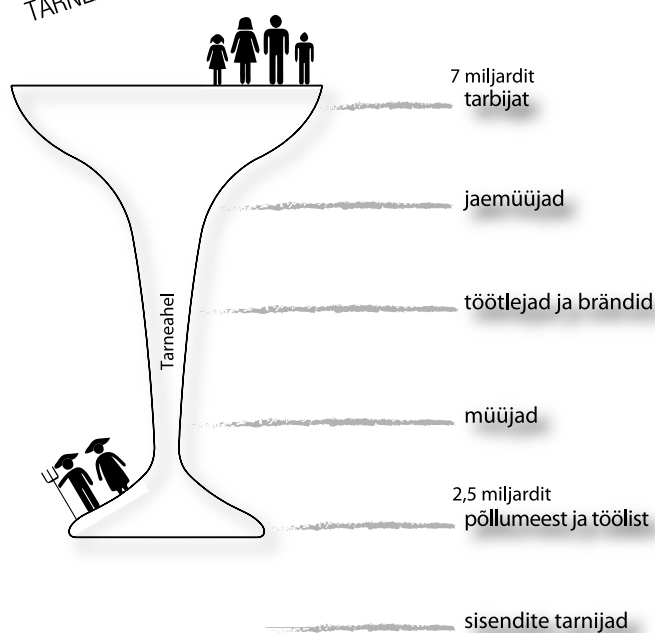
JUHTIMINE, VASTUTUS JA ÕIGUS ADEKVAATSELE TOIDULE

CONCORDi arusaam õiglasest ja jätkusuutlikust üleilmselt toidusüsteemist tugineb inimõigustele, eelkõige õigusele adekvaatsele toidule. Tegevuskava 2030 tuleb näha läbi inimõiguste prisma. ELi võetud kohustus täita inimõigusi peab tagama selle tegevuskava elluviimise. Õigus adekvaatsele toidule tähendab kohustust astuda samme sellise maailma suunas, kus kõigi jaoks on toit olemas ja alatoitumus on kõrvaldatud. Selleks peab toit olema kättesaadav, taskukohane ja hea kvaliteediga ning toiduga varustatus peab olema kindel. Inimõiguste seisukohast peame pöörama eraldi tähelepanu nendele, kes on nälja suhtes kõige haavatavamad. Tuleb ka hinnata poliitika nende mõju alusel kõige haavatavamatele, mitte tegeleda nende väljakutsetega väga üldisel tasandil. See paneb meid esitama küsimusi kogu toiduahelas tootjast tarbijani, muuhulgas ka selle kohta, kuidas toiduaineid toodetakse – kes seda teeb, kellele, millise hinna eest ja millise kvaliteediga neid toodetakse?

Liiga sageli ei kaasata toiduainete tootmise ja inimeste toitmise vallas hõivatuid poliitika koostamisse ja seadusloomesse, kuigi viimased mõjutavad mitte ainult nende elatusallikaid, vaid ka kõigile mõeldud toitu. Palju otsuseid tehakse läbipaistmatult, salajas. Valitsemise ja aruandluse vaates on peamiseks ülesandeks meie toidusüsteemide tegelik, kaasav ja demokraatlik juhtimine. Väga oluline on, et toiduainete väiketootjate (farmerid, kalamehed, karjakasvatajad), põllumajandustöötajate ja tarbijate, eriti naiste ja noorte, organiseeritud sotsiaalsel liikumistel on kohalikul, riigi ja maailma tasandil hääle nende otsuste tegemisel, mis mõjutavad meid kõiki nii põhimõttelises asjas nagu õiguses toidule.

Väikeste toidutootjate üleilmsed võrgustikud ja sotsiaalsed liikumised on ise kujundanud poliitika, mille abil saavutada õigus toidule. Seda tuntakse toidu suveräänsusena:

GLOBALSED TARNEAHELAD

15% maailma
jaemüügist on
kümne peamise
brändi käest

38% Euroopa
turust on
viie jaemüüja
käes

Allikas: BASICi uuendatud joonis "Kelle käes on võim? Tasakaalutuse lahendamine põllumajanduslikes tarneahelates", november 2014. Tellijad: Fair Trade Advocacy Office, PFCE (la Plate-Forme pour le Commerce Équitable), Traidcraft ja Fairtrade Deutschland

Toidu suveräänsus on inimeste õigus tervislikule ja kultuuriliselt sobiva toidu tootmisele ökoloogiliselt sobivate ja jätkusuutlike meetodite abil ning õigus panna paika oma toidu- ja põllumajandussüsteemid. See seab toidutootjate, -müüjate ja -tarbijate püüdlused ja vajadused turgude ja suuretevõtete soovide asemel toidusüsteemide ja toidupoliitikate keskmesse.”⁴⁶

ÜRO maailma toiduga kindlustatuse komisjoni (CFS) reformiti 2009. aastal pärast toiduhindade šokki. Komisjoni eesmärgiks on olla keskne valitsustevaheline platvorm, mis peaks parandama üleilmse toidusüsteemi koordineerimist ja juhtimist. See protsess on väga kaasav, selles osaleb formaalselt kodanikuühiskond, eelkõige näljast enim mõjutatud inimeste heaoluga tegelevad organisatsioonid. Valitsused peavad tugedama ja austama komisjoni rolli, et viimane saaks oma ülesandeid efektiivsemalt täita.

⁴⁶ Nyéléni deklaratsioon. Sélingué: Mali, 2007. www.nyeleni.org/IMG/pdf/DeclNyeleni-en.pdf

Toiduga kindlustatuse komisjoni funktsioonid seoses toidu ja toitumisega, mis hõlmavad ka koordineerimistööd globaalsel, regionaalsel ja riiklikul tasandil, poliitike sidusust, abi ja nõu pakkumist, aruandluse edendamist ning parimate praktikate jagamist, on väga olulised Tegevuskava 2030 rakendamise- ga tegelevatele riikidele. Komisjoni koostatud toiduohutuse ja toitumise globaalne strateegiline raamistik annab põhjalikku poliitilist nõu. Tegevuskava 2030 tuleks tõlgendada nende olemasolevate normide alusel.

TASAKAALUST VÄLJAS VÕIMUJAOTUS JA EBAVÕRDSUS

Ebavõrdse võimujaotusega tegelemine on globaalse kestliku arengu tagamisel üks peamistest väljakutsetest, seda ka põllumajanduses ja toiduga kindlustatuse vallas. Nälja täieliku kõrvaldamise ülesannet ei saa vaadelda kui tehnokraatlikku või juhtimisülesannet, sest see on põhiolemuselt poliitiline. Nälja täielik kõrvaldamine on saavutatav ainult võimu ümberjaotamise ja tõrjutuse probleemide lahendamisega. Rahvusvahelises toiduainete kaubanduses illustreerib võimu tasakaalutust klassikaline liivakella näide: suur hulk tootjaid ja suur hulk tarbijaid on omavahel seotud väikese arvu hargmaiste ettevõtete kaudu, kellel on ülekaal tootmises, töötlemises, jaemüügis ja rahastamises ning selline olukord annab neile ohtlikult palju võimu. Kusjuures see väike arv jääb järjest väiksemaks, sest põllumajanduses tegutsevad hargmaised ettevõtted ühinevad. Selline on taustasüsteem ja kontekst, milles arutletakse erasektori rolli üle põllumajanduses, ebavõrdsust, sealhulgas soolist ebavõrdsust käsitlevate poliitikate üle ja väiketootjate toetamise üle. Arutluse all on ka vajadus lõpetada ettevõtete ülemvõim.

Teretulnud on Tegevuskava 2030 tõdemus, et väikeste toidu- tootjate juurdepääs maale ja muudele tootmisvahenditele on oluline, kuid siin tuleb astuda samm kaugemale ja muuhulgas tunnustada erinevate gruppide õigusi sellises ebavõrdses olukorras. Väiketootjatele, sealhulgas naistele, kindlate ja võrdsete õiguste tagamine juurdepääsul tootmisvahenditele, nagu maa, vesi, seemned, loomad, kalavarud ja metsad, on eluliselt oluline, et luua toidusüsteem, mis suudaks toota meile kõigile tervislikku toitu. Õigusele maale tuleb läheneda inimõiguste perspektiivist, tunnistades kõiki seaduslikke maaomandi, maa valduse ja kasutamise õigusi, olgu need formaalselt kirja pandud või mitte. Siia alla kuuluvad ka õigused ühise ja ühiselt omatava maa kohta, mida on ka selgitatud vabatahtlikes suunistes maaomandi, kalavarude ja metsade vastutustundliku majandamise kohta. Vabatahtlikud suunistes väikeste kalavarude kindlustamiseks pakuvad edasisi poliitilisi suuniseid kalavete majandamisel, kus väikesemahulisi kalureid ohustavad sageli suured kalalaevastikud ja tööstuslik vesiviljelus. Vesi on oluline nii tootmiseks kui ka tarbimisel. Veepuudus on üha pakilisemaks muutuv probleem ning sedavõrd, kui vee kättesaadavus politiseerub, on oluline tagada väikeste toidutootjate õigused. Tuleb uuendada ja tugevdada kogukonna hallatavaid süsteeme ja kokkuleppeid jagatud veeressursi majandamisel.

Majanduslik ebavõrdsus muutub teisteks ebavõrdsuse vormideks. Eelkõige väljendub see vaesuses elavate inimeste piiratud võimalustes osaleda otsuste tegemisel. Seetõttu võib põllumajanduses kasvule keskendumine, kui sealjuures ei tasakaalustata keskkondlikku, sotsiaalset ja juhtimise dimensiooni, veelgi koondada eliidi ja autoritaarsete valitsuste võimu, selle asemel, et aidata kaasa Tegevuskava 2030 elluviimisele. See näitab, et on vaja inimõiguste tuginevat käsitlust. Igas projektis on oluline uurida võimujaoatuse ebavõrdsust ja veenduda, et toetuse saajateks on väiksema mõjuvõimuga osapooled. Üks võimalus võimujaoatust kohalike kogukondade kasuks kallutada on lisada mitmesugustesse ELi põllumajanduse finantsinstrumentidesse vaba, eelneva ja teadliku nõusoleku nõue.

Naised on toidu tootjad. 43% kõigist põllumajandustöötajatest on naised,⁴⁷ kusjuures paljudes ühiskondades kannavad naised põhivastutust igapäevase toidu tootmise, mitte aga kaubaliste põllukultuuride kasvatamise eest. Suures osas on naised need, kes tegelevad toidu töötlemisega, olgu siis müügiks või kodumajapidamises tarbimiseks. Kogu maailmas on naised peamised söögitegijad. Samas on naistel võrreldes meestega sageli kehvem juurdepääs tootmisvahenditele ja nad kannatavad suurema tõenäosusega alatoitumise all. Kui toidusüsteemid saavad kahjustada ja majandusolukord halveneb, mõjutab see

ebaproportsionaalselt just naisi, st suureneb sooline palgalõhe ja naiste õlul olev kodune koormus, lisaks võib muutuda hullemaks ka naistevastase vägivalda tase. Õiglasema toidusüsteemi loomise ja Tegevuskava 2030 saavutamise keskmes on eesmärk anda naistele võimalus nõuda oma õiguste austamist.

Kuigi rahvusvahelises toiduainete kaubanduses on võim suur-ettevõtete käes, müüakse enamik maailmas tarbitavast toidust vastava riigi kohalikel turgudel, mida varustavad väikesed toidutootjad.⁴⁸ Tegevuskava 2030 tunnustab väikeste toidutootjate turgudele juurdepääsu olulisust, kuid tuleks kaaluda, millistele turgudele keskenduda ja millistel tingimustel. Väikestel toidutootjatel on vaja müüa oma toodangut turgudel, kus nad saavad oma toodangu eest õiglast ja head hinda ja kus nad ei koge mõjuvõimu puudumisest tingitud suurt ebavõrdsust. See- ga peab olema rõhk kohalikel, riiklikel ja piirkondlikel turgudel ja majandustel. Poliitiline toetus võib aidata vähendada nälg ja vaesust töökohtade ja elatusallikate loomise ja kohalike toiduainetega varustamise abil. Paljud kohalikud maapiirkonna majandused ja toidusüsteemid suhtlevad linnadega ning kohalikud toidutootjad müüvad tavaliselt oma toodangut linnades. Et linnaelanike toitumisharjumused muutuvad ja nad soovivad lihtsamini ja kiiremini valmistatavaid toiduaineid, on õige poliitika abil võimalik toetada kohalikku toidu töötlemist väikes-tes ja keskmise suurusega ettevõtetes, kes aitaksid rahuldada muutuvat nõudlust. Toidutootjad ja -töötajad otsivad ka infra- struktuuri ja turge, et müüa oma toodangut riigi kaugemates piirkondades, aga ka naaberriikides. Neid võimalusi tuleks soodustada heastamaks soolise ebavõrdsuse negatiivset mõju.

Keskendumine kohalikule ei tähenda seda, et suuremahuline kaubandustegevus ja suured turud ei mängiks oma osa tõhu- sa, õiglasema ja kestliku toidusüsteemi saavutamisel. Kohalikud kogukonnad peaksid siiski saama otsustada vastavate koha- like ja riiklike demokraatlike protsesside kaudu, milline peaks olema poliitiline ja investeeringute tasakaal kohaliku, riikliku, piirkondliku ja maailmamajanduse vahel. Peaks olema piisa- valt poliitilist ruumi demokraatlikeks avalikeks aruteludeks ja otsuste tegemiseks.

Rahvusvahelises toidusüsteemis tuleb piirata suurettevõtete võimu. Väga oluline on tagada, et kaubandus- ja investeeri- mispoliitika ning sellealased programmid ei hakkaks toetama keskkonda kahjustavaid praktikaid, seadustades maa, vee ja geneetilise ressursi hõivamist või sundides majandusi ennast avama sisseveetud toidust tingitud ebaõiglasemale konkurentsile. Riiklikud poliitika peaksid kehtestama regulatiivse ja seadusli- ku raamistiku sellise olukorra ära hoidmiseks, täites kohustust

47 FAO, "The State of Food and Agriculture 2010-11". Rome: FAO, 2011, lk 7

48 CFS, "Recommendations on Connecting Smallholders to Markets". Rome: CFS, 2016

kaitsta inimeste õigust toidule ja kaitsta oma kodanikke muude inimõiguste rikkumise eest. See hõlmab ka Euroopa riikide kohustust tagada inimõigused juhtudel, kus asjasse on segatud Euroopa ettevõtted ja kus inimõiguste rikkumise potentsiaalsed või tegelikud ohvrid elavad välismaal.⁴⁹

Eraldi probleem on suurte põllumajanduslike toidutööstusettevõtete kontroll turustamise ja tarbimise üle. Suure rasva- ja suhkrusisaldusega ning töödeldud toidu tootmise edendamise suurendab terviseprobleeme, nagu ülekaal ja rasvumine, nii arenenud kui ka arengumaades. Turunduspraktikad võivad süsteemi kaasa tuua raiskamise nii jaemüüjate kui ka tarbijate poolt. Jaemüüjad lükkavad toitu tagasi kosmeetilistel põhjustel ja õhutavad ostma kergesti riknevaid toiduained tehes kaksühes-tüüpi pakkumisi. Samal ajal suurendab reklaamimine liigtarbimist ja raiskavaid tarbimisharjumusi.

ERASEKTORI ROLL

Euroopas kasvab tendents näha erasektorit peamise investeerijana arengumaade põllumajandusse, ergutamaks kasvu ja töökohtade loomist. Eeldatakse, et see aitab automaatselt kaasa kestliku arengu eesmärkide saavutamisele. CONCORDI teeb teema taoline käsitlus väga murelikuks.

Erasektori sildi taga peitub suur hulk isikuid väikestest toidutootjatest suurte hargmaiste korporatsioonideni. Erinevate osaliste suhtes tuleb rakendada erinevat poliitikat, sest mitte kõigil neil ei ole samu võimalusi ega sarnast soovi vaesust või ebavõrdsust leevendada ega väikeseid toidutootjaid toetada.

Väärrib meelde tuletamist, et arengumaades on peamised põllumajandusse investeerijad põllumehed ise.⁵⁰ Arengumaades on nende panus kõigis põllumajandusse tehtavatest investeeringutest rohkem kui kolmandik ja Aafrikas 85%.⁵¹ Seetõttu on eluliselt oluline, et igasugune poliitika või programmilised abinõud, mis toetavad teiste erasektori investorite poolt tehtavaid investeeringuid ei õhnestaks väikeste toidutootjate oma panust, kusjuures ulatuslikud poliitilised sekkumised peaks toetama väikeste toidutootjate investeerimissuutlikkust. Väga olulised on riiklikud investeeringud avalikesse hüvedesse, nagu taristu, teadustöö, teenused ja finantsabi, mis täiendavad väiketootjate oma investeeringuid.

49 Seda kohustust on eraldi tunnustatud vabatahtlike suunistes maaomandi vastutustundliku majandamise kohta

50 FAO, "The State of Food and Agriculture 2012". Rome: FAO, 2012, pp. 3-4 <http://www.fao.org/docrep/017/i3028e/i3028e.pdf>

51 FAO, "Who invests in agriculture and how much?" ESA Working Paper 12-09. Rome: FAO. <http://www.fao.org/3/a-ap854e.pdf>

Kui erasektori investering tähendab suurettevõtte investeringut, tuleb arvesse võtta mitmeid aspekte, lisaks ka eelmainitud ebavõrdset võimujaoatust. Euroopa Investeerimispanka põllumajandussektori segarahastamise kriteeriumid⁵² pakuvad olulisi kaitseabinõusid, nagu viite lisamist vabatahtlikele suunistele maaomandi vastutustundliku majandamise kohta või maaõigusi mõjutavatest projektidest abisaajate nõuetele vastavuse kontrolli. See on küll oluline tagatis, kuid mitte piisav kaitsmaks kohalikke kogukondi ebasoodsate mõjude eest. Seega peaks vaba, eelneva ja teadliku nõusoleku nõue kehtima kõigi maa ja loodusressurssidega seotud Euroopa Investeerimispanka investeeringute korral. Euroopa Liidul on vaja ka palju tõhusamat järelevalve- ja hindamissüsteemi, et mõõta väliste osapoolte toiduainetööstusesse ja põllumajandussektoris sekkumisest põhjustatud mõju vaesuses elavatele inimestele, eelkõige naistele. Selleks et võtta Euroopa ettevõtteid vastutusele inimõiguste rikkumise eest partnerriikides, ei ole võimalik loota vabatahtlikele skeemidele. Selleks on vaja vastu võtta range ja seaduslikult siduv raamistik.⁵³ Peale selle ei saa ükski investering suurtesse põllumajandusprojektidesse olla vastutustundlik, kui kogukondadel ei ole õigust end vabalt väljendada ja vajadusel kinnitada oma vastuseisu nende maad mõjutavatele projektidele. Sellist olukorda illustreerib ilmekalt Etioopia näide. Euroopa ettevõtted peavad tagama, et nende tegevus ja investeeringud ei tekitaks kahju riikides, kus nad tegutsevad, kuid mis veelgi olulisem – nende tegevus ja investeeringud peavad tegema head. Vastutustundlik investering nõuab kodanikuruumi olemasolu koos aktiivse kodanikuühiskonna ning poliitiliste ja majanduslike vabadustega. Muul juhul võib selline investering veelgi süvendada ebavõrdsust võimusuhetes ja rikkuse jaotumises. Osalemine, läbipaistvus, aruandlus ja kodanikuruumi kaitsmine peab seega kuuluma igasuguse sellise sekkumise juurde, mille eesmärgiks on ergutada ettevõtete investeeringuid põllumajandusse arengumaades. Erasektori rahastamise kohta peavad kehtima samasugused arengukoostöö tegemise ja arenguabi andmise tõhususe põhimõtteid nagu riikliku rahastamise korral. On oluline rõhutada, et uusi rahastamisviise, sealhulgas erasektori poolt, tuleb pidada *täiendavateks*, mitte *asendavateks*, st need täiendavad tavapäraseid doonorite poolt kasutatavaid allikaid nagu ametlik arenguabi (ODA), arenguriikide võlgade vähendamine, seda vähemalt keskpikal perioodil, ja iga riigi enda sisemiste rahaliste ressursside kogumine.

52 European Commission, Guidelines on EU blending operations. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015, p42. http://capacity4dev.ec.europa.eu/sites/default/files/file/02/05/2016_-_1539/mn-ba-15-001-en-n.pdf

53 Mõned riiklikul tasandil võimalikud õigusraamistikud on esitatud väljaandes Traidcraft, Above the law? Time to hold irresponsible companies to account. Gateshead: Traidcraft, 2015. www.traidcraft.co.uk/media/3fd38cf6-dcdd-4227-bbc7-3359ab7eedd

ETIOOPIA

2015. aastal sai Etioopia rohkem kui 2 miljardit USA dollarit välisotseinvesteeringuid.⁵⁴ G7 toiduga kindlustatuse ja toitumise parandamise Uue Liidu raames, mis on suurkorporatsioonidele soodne algatus kaheteistkümnemes Aafrika riigis⁵⁵ ning millesse EL ja mõned liikmesriigid valavad suurtes summades arenguabi, on siiani suurim rahasumma ehk 1,2 miljardit dollarit antud Etioopiale. 2014. aasta investeerisid eraettevõtted üle 25 000 000 dollari. Uue Liidu reeglite kohaselt anti samal aastal ka aru selle summa kasutamise kohta. Uue Liidu ametlikus 2014-15 arenguaruandes märgitakse, et „abi jõudis“ rohkem kui 630 000 väikemaatüki omanikuni⁵⁶, mis tähendab, et nad said sisendeid ja saavad juurdepääsu finantsteenustele. Samas puuduvad andmed, kas see abi on parandanud nende elukvaliteeti parema sissetuleku, toiduga kindlustatuse või tervishoiu ja hariduse kättesaadavuse poolest. Arenguaruande kinnitab veelgi, et Uue Liidu tegevus aitas 2014. aastal luua – uskumatult vähesed – 93 töökohta.⁵⁷ Eelnimetatud erainvesteeringuid võimendasid 2014. aastal doonorriikide poolt välja makstud 1,151 miljonit dollarit abirahasid.⁵⁸

Samas on palju teatatud programmi poolt kohalikele kogukondadele Etioopias tekitatud kahjustest, mis tingitud maa hõivamisest põllumajanduseks ja taristusse investeerimiseks.⁵⁹ Kuigi Etioopia valitsus piirab rangelt kodanikuühiskonda ja ajakirjandust, on isegi sellises olukorras teatatud suvalistest arreteerimistest ja protestijate ning arenguprogrammides kahtlejate seadusevastasest tapmisest⁶⁰.⁶¹ Samuti on teateid nende

inimeste kadumise kohta, kes protesteerivad rikkuse ebavõrdse jaotamise ning nende maad mõjutavate projektide vastu⁶². Lisaks toimub terrorismivastase seaduse väärkasutamine inimeste suhtes, kes julgevad väljendada oma kahtlusi seoses maaküsimusega.⁶³

Viimase kuue aasta jooksul on Etioopia kogenud silmapaistvat majanduskasvu. Kümnendi jooksul on Etioopia peamise majandusharu – põllumajanduse – toodang kolmekordistunud. Kuid ikkagi kannatab umbes 90% elanikkonnast puudust, neil pole piisavat ligipääsu haridusele ega tervishoiuteenustele. Rohkem kui 30 miljonit inimest seisab silmitsi kroonilise toidupuudusega.⁶⁴

2016. aasta juulis tulid Euroopa Liit ja Saksamaa välja 3,8 miljoni euro suuruse maa haldamise projektiga „Vastutustundlike põllumajandusinvesteeringute toetamine Etioopias”, väites, et „vastutustundlikel investeeringutel põllumajandusse on potentsiaal ergutada maapiirkonna kasvu kohalike kogukondade hüvanguks”.⁶⁵ See projekt peaks aitama sisse seada aruandluse ja läbipaistva raamistiku sotsiaalselt ja keskkondlikult vastutustundlikele põllumajandusinvesteeringutele Etioopias. CONCORDi ei ole selle konkreetse projekti kohta seisukohta, sest see võib sisaldada väga häid algatusi. Siiski tuleb rõhutada, et vastutustundlikuks investeeringuks on kodanikuühiskonna jaoks vaja kodanikuruumi ning poliitilisi ja majanduslikke vabadusi, mida praegu Etioopias realselt ei eksisteeri. Tehes suurfarmidesse suuri investeeringuid on võimalik luua töökohti, kuid varasemast pärit tõendid näitavad, et sellised investeeringud on pigem koondanud rikkust eliidi kätte ja tugevdanud selle võimu. Eliit valitseb riiki jõuga vastuhakkavaid arvamusi alla surudes ja inimõigusi rikkudes.

54 http://ec.europa.eu/commission/2014-2019/mimica/blog/european-external-investment-plan_en

55 African Union, “AU Calls for Improved Coordination & Collaboration with Private Sector to Improve Africa’s Agricultural Potential”, pressiteade, 23. september 2016, <http://au.int/en/pressreleases/31423/au-calls-improved-coordination-collaboration-private-sector-improve-africa's>

56 www.new-alliance.org/sites/default/files/resources/New%20Alliance%20Progress%20Report%202014-2015_0.pdf lk 21

57 www.new-alliance.org/sites/default/files/resources/New%20Alliance%20Progress%20Report%202014-2015_0.pdf lk 21

58 www.new-alliance.org/sites/default/files/resources/New%20Alliance%20Progress%20Report%202014-2015_0.pdf lk 21

59 www.survivalinternational.org/news/10691; www.oaklandinstitute.org/sites/oaklandinstitute.org/files/ethiopia-miracle-mirage.pdf; www.aljazeera.com/programmes/peopleandpower/2014/01/ethiopia-land-sale-20141289498158575.html

60 www.amnesty.org/en/countries/africa/ethiopia/report-ethiopia/

61 www.hrw.org/world-report/2016/country-chapters/ethiopia

62 See hõlmab ka maad mõjutavaid investeeringuid mujale peale põllumajanduse www.hrw.org/report/2016/06/16/such-brutal-crackdown-killings-and-arrests-response-ethiopia-oromo-protests; www.hrw.org/news/2016/08/13/ethiopian-forces-kill-100-protesters; <https://business-humanrights.org/en/ethiopia-olympic-medalist-says-more-than-a-thousand-people-killed-for-protesting-against-land-acquisition-by-investors-to-locals-detriment>

63 www.slowfood.com/take-hands-off-earth/

64 www.aljazeera.com/programmes/peopleandpower/2014/01/ethiopia-land-sale-20141289498158575.html

65 <http://news.trust.org/item/20160830094551-9q7sl/>

PLANEEDI VÕIMALUSED JA JÄTKUSUUTLIKUD NING PAINDLIKUD AGROÖKOLOOGILISED SÜSTEEMID

Meie toidusüsteemide käsitlemist peab kujundama vajadus elada meie planeedi pakutavate võimaluste piires. Põllumajandustootmine, transport ja tarbimine mõjutavad ulatuslikult kliimat – intensiivpõllumajandus annab suure osa kasvuhoo- negaaside heitmetest – ning muutusi maaomandis, puhta vee tarbimises, fosfori- ja lämmastikuringes, lisaks bioloogilise mitmekesisuse kadumist ja keemilist saastamist. Kõigi nende ebasoovitavate mõjude kohta on välja selgitatud piirid, mille ületamine võib viia tagasipöördumatu ja järsu keskkonnamuutuseni, mis ähvardab inimkonna ellujäämist⁶⁶. Bioloogilise mitmekesisuse ning fosfori- ja lämmastikuringe puhul oleme need piirid juba ületanud. Samas võib põllumajandus olla ka osa lahendusest. Kõigile maailma inimestele toidu tootmiseks peame teadlikult valima keskkonna taastumist toetava viisi.

Selles kontekstis on teretulnud, et Tegevuskava 2030 kinnitab taas vajadust toiduainete jätkusuutlike tootmissüsteemide ja kestlike põllumajanduspraktikate järele (kestliku arengu eesmärk 2.4). Seda vajadust saab rahuldada jätkusuutlike agroökosüsteemide loomise ja majandamise abil, mis suudavad täita kasvava elanikkonna vajadusi toidu järele. Agroökoloogia on teadusharu, mis ühendab ökoloogia, sotsioloogia ja majanduse, et tasakaalustada kogukondade vajadused ja saavutada ökosüsteemide terviklikkus. See tähendab eraldumise asemel lõimumist, mitmekesisuse suurendamist, mitte selle piiramist, ning taasloomist, mitte lammutamist. See tähendab ka, et sisendite ja jäätmete liikumist nähakse ringlusena, mis on ka oluline Tegevuskava 2030 eesmärgi 12 täitmiseks.⁶⁷ Peame loobuma põllumajanduse käsitlemisest lineaarse protsessina, milles fossiilsetest kütustest saadavaid sisendeid peetakse lõpututeks, toitained kaovad, kemikaalijääke ignoreeritakse ja loomasööta veetakse kaugete vahemaade taha üle maakera.

Jäätmed on toidusüsteemis eriti silmatorkav probleem, sest on välja selgitatud, et umbes üks kolmandik toiduainetest maailmas läheb raisku või kaduma teekonnal tootjalt

tarbijani.⁶⁸ Kui Euroopa Liit ja selle liikmesriigid nõustuvad kestliku arengu eesmärgiga 12.3, tähendas see ambitsioonikat sihti ehk “vähendada 2030. aastaks maailmas toidu raiskamist poole võrra inimese kohta jaemüügitasandil ja tarbijate poolt ning vähendada toidukadu tootmis- ja tarneahelates, sealhulgas koristusjärgseid kadusid.” Tootmissüsteemis võib tootmine kohalikele lühikeste tarneahelatega majandustele vähendada raiskamist. See kehtib ennekõike juhul, kui niisugune tootmine hoiab ära ebaõiglased lepingud, mis võimaldavad mõjuvõimsatel ostjatel lõpetada toodangu ostmine lühikesel eettetamisaajaga, kas muudatuste tõttu jaemüügis või kosmeetilistel põhjustel. Sellises olukorras jääb saak põldudel koristamata ja põllumehele sissetulekuta. Samuti on oluline investeerida ladustamis- ja töötlemisseadmetesse, usaldusväärseesse energiavarustusse ja transporditaristusse.

Me teame ka, et vajame elujõulist toidusüsteemi, mis saaks hakkama šokkide ja paratamatute muutustega. Üha sagedamini esineb ulatuslikumaid õnnetusi, kas inimeste põhjustatud või looduslike, mistõttu vajame toidusüsteemi, mis suudaks katastroofidega toime tulla ja tagada pikaajalise jätkusuutlikkuse. Üha enam on tõendeid selle kohta, et agroökoloogilised praktikad on kõige tõhusamad kliimamõjudega kohanemiseks ja toimetulemiseks. Paindlikkuse tagamises mängib võtmerolli turvaline maaomand. Euroopa Liidu sekkumine teiste riikide põllumajandusküsimustesse peaks neid tähelepanekuid arvesse võtma.

Peasjalikult teeb muret geneetilise mitmekesisuse küsimus (kestliku arengu eesmärk 2.5). Traditsiooniliste taime- ja loomaliikide, sortide ja tõugude mitmekesisust, mis on tohutu tootmisressurs, aitavad hoida väikesed toidutootjad. Kui Tegevuskava 2030 kirjeldab eraldi seemnepankasid, mis tagab sordi kaitse väljaspool algupärast levikupiirkonda, on vaja tunnustada ja toetada ka väikeste toidutootjate kohapealse kaitse tohutut tähtsust. Tuleb austada põllumeeste õigust uuesti külvata, säilitada, kaitsta, vahetada ja müüa oma seemneid. Põllumeeste õigused ja hüvede õiglase jagamise vajadus juhul kui geneetilised ressursid muutuvad kaubaks, on kehtestatud toidu ja põllumajanduse taimede geneetilisi ressursse käsitlevas rahvusvahelises lepingus.

⁶⁶ Rockström et al., “Planetary Boundaries: Exploring the Safe Operating Space for Humanity” *Ecology and Society* 14(2): 32, 2009, www.ecologyandsociety.org/vol14/iss2/art32/ ja Stockholm Resilience Centre, planeedi piiride uuring, www.stockholmresilience.org/21/research/research-programmes/planetary-boundaries.html

⁶⁷ Agroökoloogia kohta leiab rohkem teavet järgmisest allikast: IPES-Food “From Uniformity to Diversity: A paradigm shift from industrial agriculture to diversified agroecological systems”, juuni 2016, http://www.ipes-food.org/images/Reports/UniformityToDiversity_FullReport.pdf

⁶⁸ High Level Panel of Experts on Food Security and nutrition, *Food losses and waste in the context of sustainable food systems*. Rome: CFS, 2014 <http://www.fao.org/3/a-i3901e.pdf>

EL JA SELLE LIIKMESRIIGID PEAKSID:

- Tugevdama inimõiguste käsitlemist, tegeledes võimujaoituse ebavõrdsusega toidusüsteemides ja tagades õiguse adekvaatsele toidule.
- Austama ja tugevdama ÜRO maailma toiduga kindlustatuse komitee rolli, et parandada üleilmse toidusüsteemi koordineerimist ja juhtimist, sealhulgas Tegevuskava 2030 asjaomaste aspektide rakendamist.
- Valima sellised jätkusuutlikud, paindlikud, agroökoloogilised tootmisviisid nii Euroopas kui ka mujal, mis hoiavad ja suurendavad bioloogilist mitmekesisust, uuendavad ökosüsteeme ja loobuvad tootmisviisidest, mis ei arvesta planeedi võimalustega.
- Keskendumisele investeerimispoliitikas selliste avalike hüvede pakkumisele, mis täiendavad põllumeeste enda tehtud investeeringuid suuremahuliste erasektori investeeringute edendamise asemel. Tagama, et ELi investeerimise, abi ja muud poliitikad ei seadustaks maa või vee hõivamist ega soodustaks inimõiguste rikkumist.
- Rakendama sobiva raamistiku, sealhulgas õigusaktid, algatused ja abinõud nii, et riigid, erasektor ja kodanikuühiskond võtaksid kõik mõjusaid abinõusid tegelemaks toidukao ja raiskamisega mittejätkusuutlike tootmisviiside, ebaõiglaste ostupraktikate ja mittejätkusuutlike tarbimisharjumuste tõttu. See raamistik peaks panema erasektoris tegutsejad parandama seda, kuidas nad integreerivad oma tegevuse tagajärgi, nagu näiteks loodusressursside kahjustamine.

4. PEATÜKK

RÄNNE:

KESTLIKU ARENGU

TAGAMINE JA

INIMÕIGUSTE

AUSTAMINE

4. PEATÜKK

SISSEJUHATUS

Ränne on Euroopa Liidu poliitilises päevakorras üks esimesi küsimusi, seda kinnitas ka Euroopa komisjoni presidendi Junckeri 2016. aasta kõne liidu olukorra kohta⁶⁹ ja Bratislava tippkohtumine. Ränne on muutunud ka oluliseks rahvusvaheliseks teemaks. Tegevuskava 2030 vastuvõtmisega võtsid maailma liidrid kohustuse “lihtsustada korraldiku, ohutut, korrapärast ja vastutustundlikku inimeste rännet ja liikuvust, sealhulgas hästi juhitud rändepoliitikate rakendamise abil”, ning tagada “inimõiguste täielik austamine, ning rändajate, põgenike ja ümberasustatud isikute inimlik kohtlemine, olenemata nende rände seisundist”.⁷⁰ Neid kohustusi toetas uuesti ÜRO peaassamblee 2016. aasta septembris, kus lepiti kokku rändajaid ja põgenikke puudutava ülemaailmse kokkuleppe koostamise protsess.⁷¹

Samal ajal aga seostatakse rännet üha rohkem turvalisuse, mitte inimõigustega. See väljendub järjest piiravamates immigratsioonipoliitikates ja hirmu õhutamises, mis omakorda toidab immigratsioonivastast mõtteviisi kogu Euroopa Liidus.⁷² Rände arenguaspekt kaotab poliitilist tähelepanu, samas kui suuri ELi arenguabi summasid kasutatakse rände pidurdamiseks.

Juunist alates on rände haldamisest saanud keskne teema Euroopa Liidu suhetes teatud riikidega, eesmärgiga piirata liikumist Euroopasse. See ei ole kahjulik mitte ainult ELi positsioonile ja mõjuvõimule maailmas, vaid õnnestab ka õigusriigi ja inimõiguste põhimõtetele tuginevat välispoliitikat ning on halb eeskugu teistele põgenikke vastu võtva valitsustele. Samuti õnnestab see rände tähtsust kestliku arengu jaoks kolmandates riikides. ELi aina rohkem turvalisusele keskenduv rändeteema käsitlus arengukoostöö vallas ei ole mingil juhul asjakohane ja on vastuolus kestliku arenguga seotud poliitikaalaldkondade sidususe põhimõttega – seda võiks isegi näha poliitikate sidususele vastupidise mehhanismina.

Vaatamata valdavale negatiivsele seisukohale, pakub ränne väga palju arenguvõimalusi, nagu uuendused, majanduskasv ja isiklik areng. Tegevuskava 2030 rakendamine annab tere- tulnud võimaluse seista vastu praegusele kitsale ja lühinägelikule käsitlusele rändest ja selle asemel keskenduda paremale Tegevuskava 2030-l põhinevale lähenemisele, mis rõhutab keskendumist inimestele, rändajate ja põgenike inimõiguste

austamist ja kaitsmist ning nende arengupotentsiaali arvesse võtmist.

HILJUTISED MUUDATUSED ELI RÄNDETEEMA KÄSITLUSES

Ainuüksi 2016. aastal on Euroopa Liit välja tulnud pika rände ja ümberasustamise valdkonna reformide loeteluga, mis õnnestavad Liidu võimet täita oma Tegevuskavaga 2030 võetud kohustusi ja kestliku arenguga seotud poliitikaalaldkondade sidususe kohustust. 2016. aasta märtsis tehtud **EL-Türgi lepe** oli kiirustav vastusamm 2015. aastal ELi sisenenud varjupaigataotlejate ja rändajate kasvavale arvule. Ent enamik inimesi, kes püüdsid jõuda Euroopasse 2015. ja 2016. aastal, tulid riikidest, kus esines relvakonflikt või süstemaatiline inimõiguste rikkumine. EL-Türgi lepe oli pöördepunkt, andes ELi rände- ja arengukoostööle uue suuna. See lepe on näide kitsenevate rändepoliitikate ja ELi riigipiiri haldus- ja kaitsekohustuse Liidust väljapoole andmise kohta.

Kuigi EL-Türgi lepet on inimõiguste rikkumise perspektiivist kritiseerinud paljud inimõigusi kaitsvad organisatsioonid, peab Euroopa Liit lepet jätkuvalt edukaks. Selle tulemusena on Euroopa komisjon esitanud **uue partnerlusraamistiku kolmandate riikidega**,⁷³ mille koostamisel on saadud inspiratsiooni EL-Türgi lepest. 2016. aasta juunis nõukogu poolt kinnitatud uus partnerlusraamistik kinnitab veelgi kolmandatele riikidele kaitsekohustuse andmist vastutasuks Euroopa Liidu abi eest. Uus partnerlusraamistik kavatseb ümber suunata olemasolevad kättesaadavad väliskoostöö instrumendid ja vahendid ning kasutada positiivseid ja negatiivseid stiimuleid, et piirata põgenike ja rändajate liikumist ELi. Nii pannakse arengukoostöö ja sooduskaubandustingimused sõltuma kolmandate riikide koostööst rände haldamisel. Seda liiki tingimused, mis tuginevad tagasipöördumisele ja tagasilubamisele ning riigi suutlikkusele ära hoida inimeste edasilikumist, ei tohiks olla kolmandate riikidega sõlmitavate partnerlussuhete aluseks. Ka arenguabi või sooduskaubandustingimuste saamine ei või põhineda riigi koostööl rände küsimuses.⁷⁴

Paralleelselt nimetatud muutustega välispoliitikas vaatab Euroopa Liit läbi Euroopa ühtset varjupaigasüsteemi. EL oleks võinud kasutada seda läbivaatamist oma Tegevuskava 2030

69 European Commission (2016), *State of the Union*, http://ec.europa.eu/priorities/state-union-2016_en

70 10.7. eesmärk ja deklaratsiooni 29 lõige tegevuskavas 2030

71 UNHCR New York Declaration on Refugees and Migrants, September 2016

72 *Ready for Change? Global Goals at home and abroad!*, https://www.partos.nl/fileadmin/files/Documents/Partos_RFC_Publication_May_2016.pdf, p. 69

73 European Commission (2016), *Communication on establishing a new Partnership Framework with third countries under the European Agenda on Migration*, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/20160607/communication_external_aspects_eam_towards_new_migration_ompact_en.pdf

74 110 vabaühendust paluvad ELi liidritel tagasi lükata rändekava (2016), <https://concordeurope.org/2016/06/27/eucouncil-migration-joint-ngo-statement/>

raames võetud kohustuste täitmiseks, laiendades põgenikele ja rändajatele mõeldud õiguslikke teid, mis võimaldavad neil jõuda turvaliselt Euroopasse. See pole siiski reformi keskne mõte. Kuigi kogu reformi eesmärk on edendada suuremat vastutuse jagamist liikmesriikide vahel, on selle põhjal liikmesriikide üheks olulisemaks kohustuseks hinnata, kas varjupaigataotleja avaldust võib pidada turvalise päritoluriigi põhimõtte alusel vastuvõetamatuks, ning teiseks, kehtestada sanktsioonid ja karistused varjupaigataotlejatele, kes ei jää esialgsesse saabumisriiki.

Liigkiire tegutsemine vähendab poliitikate koostamise demokraatlikkust. Kokku seitsme varjupaiga saamise ja tagasipöördumisega seotud õigusakti samaaegne reformimine ei võimalda saada head ülevaadet protsessist ja viib ebakõlaliste või isegi takistavate poliitikate kujundamiseni. Uute rändepoliitikate koostamise kiirus ei luba kõigil huvilistel selles protsessis konstruktiivselt osaleda. Et kõik asjaosalised saaks osaleda uute rändepoliitikate kujundamises, on tähtis anda Euroopa Parlamendile ja kodanikuühiskonnale ruumi tegutsemiseks ja oma järelevalvefunktsiooni täitmiseks.

Euroopa Liit peab käsitlema mobiilsust inimõiguste vaatevinklist ja võtma vastu poliitikad, mis maksimeerivad rände arengupotentsiaali, keskendudes rändajatele ja varjupaigataotlejatele mõeldud ohutumate ja seaduslike teede loomisele, aga ka ulatuslikumale vastutuse jagamisele liikmesriikide vahel.

EUROOPA LIIDU ARENGUKOOSTÖÖPOLIITIKA KASUTAMINE RÄNDE PIIRAMISEKS - TAGAJÄRJED

Arengukoostööpoliitika kasutamine ebaseadusliku rände piiramiseks on vastupidine kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidususe põhimõttele.

Lissaboni leping sätestab selgelt, et ELi arengukoostöö peamiseks eesmärgiks peab olema vaesuse vähendamine ja tulevikus selle kõrvaldamine. Viimase aasta jooksul oleme näinud, kuidas eiratakse arengukoostöö tõhususe põhimõtteid, mida ELi liikmesriigid on nõustunud täitma Pariisis, Accras ja Busanis. Näiteks Euroopa Liidu arenguabifonde kasutatakse rände haldamiseks, et hoida ära inimeste liikumine, olenemata olukorrast nende päritoluriigis.⁷⁵

Tingimused, mis põhinevad tagasipöördumisel ja tagasilubamisel ja riikide suutlikkusel ära hoida rändajate edasiliikumist, kahjustavad mitte ainult poliitikate omavahel vastavusse viimise põhimõtet ja demokraatlikku omavastutust, vaid ka

prognoositavust ja partnerluse olemust, mis samas peaks olema arengukoostöö aluseks. Pealegi on abi tingimuslikkus ning partnerriikidega ja sealsete kogukondadega peetavate korralike konsultatsiooni puudumine vastuolus kestliku arengu 16. eesmärgiga – hea valitsustava järgimisega ning õiglaste, rahumeelsete ja kaasavate ühiskondade edendamiseks. EL peab austama arengukoostöö tõhususe põhimõtteid, sealhulgas omavastutuse ja vastavusse viimise printsiipi ega tohi kehtestada arenguabile tingimusi.

TAGAJÄRJED INIMÕIGUSTELE

Tegevuskava 2030 põhimõtted tuginevad inimõigustele ja lubadusele, et kedagi ei jäeta maha. Euroopa Liidu uue rändekäsitluse tõttu, mis väljendub ELi-Türgi leppes ja uues partnerlusraamistikus kolmandate riikidega, ei suuda EL nende põhimõtete järgimist tagada, eriti arvestades, et praktikas on piirikontrolli läbi viimise ülesanne antud riikidele, kes ei kuulu ELi. Euroopa Liidu kohustused, mis hõlmavad inimõiguste austamist, edendamist ja kaitsmist, muuhulgas ka õigust saada varjupaika, peaks olema ELi rände ja ümberasustamise käsitluse keskmes.

Naiste ja tütarlaste õigused ja laste kaitse. Ohutute ja seaduslike Euroopa Liitu jõudmise kanalite puudumise tõttu kannatavad eeskätt naised ja tütarlapsed. Et teekonda Euroopasse peetakse tervele perekonnale sageli liiga kalliks ja ohtlikuks, saadetakse enamasti esimesena teele pere meesliige, mis tähendab, et naised ja lapsed jäävad maha konfliktipiirkonda. Maha jäetuna ei jää paljudel naistel muud üle, kui pöörduda negatiivsete toimetulekumehhanismide poole. Kaitse- ja finantsmehhanismide puudumine tingib paljude tütarlaste sunnitud (laps)abiellu.

Naisi ja tütarlapsi varitseb oht langeda seksuaalse vägivalda ja inimkaubanduse ohvriks, seda nii maha jäädes kui ka omal käel Euroopasse jõuda püüdes, kuid neid abistavaid teenu-seid on vähe.⁷⁶ Põgenikelaagrites ja rändeteedel puuduvad tervishoiuteenused, sealhulgas seksuaalintervishiuteenused, on oluline probleem, millel on laastavad tagajärjed – HIVi/AID-Si levik, soovimatud rasedused ning tervishoiutöötajate abita sünnitavad naised ja alaealised tütarlapsed.⁷⁷ Naiste jaoks on väljakutse ka registreerimine ja isikut tõendavate dokumentide saamine, sest tava kohaselt registreeritakse ainult perekonna-pea, kelleks on tavaliselt vanim meessoost pereliige.

⁷⁶ See also Women's Refugee Commission (2016), "EU-Turkey agreement failing women and girls", <https://www.womensrefugeecommission.org/images/zdocs/EU-Turkey-Refugee-Agreement-Failing.pdf>

⁷⁷ Initial Assessment Report: Protection Risks for Women and Girls in the European Refugee and Migrant Crisis. 2015. UNHCR, UNFPA, Women's Refugee Commission

⁷⁵ https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/t05-eutf-hoa-reg-09-better-migration-management_en.pdf

ÜRO Lastefondi andmetel on üks kaheksast migrantist laps. Pooled põgenikest on lapsed.⁷⁸ Et puuduvad üksikasjalikud andmed migrantide ja põgenike soo ning vanuse kohta, on raske välja töötada asjakohaseid abinõusid ja kaitsestrateegiaid. Et lapsi on eriti reisimise ajal kerge ära kasutada, peab Euroopa tegema jõupingutusi, et lapsi koostöös partneritega paremini kaitsta. Peale selle peavad ELi liikmesriigid lõpetama laste kinnipidamise, olenemata nende vanemate rände seisundist. Vaja on rakendada piiriüleseid lastekaitse abinõusid, mis vähendaks saatjata laste ärakasutamist ning nende langemist inimkaubanduse või vägivalda ohvriks.

RÄNNE, MAJANDUSARENG JA ERASEKTOR

Kogemus on meile näidanud, et korduvränne suurendab oskustööjõu juurdevoolu paljudesse riikidesse ja võõrsilt koju saadetavad rahasummad on nüüdseks üle kolme korra suuremad kui globaalne ametlik arenguabi kokku.⁷⁹ Siiski on viimase aasta jooksul vaibunud arutelu rände rolli üle majandusarengu ergutajana. Euroopa Liit leiab, et ettevõtetele on oluline roll Tegevuskava 2030 eesmärkide saavutamisel ja püüab üha rohkem tugevdada seost erasektori ja arengu vahel, rakendades selleks segarahastamismehhanisme, nt kasutades ametlikku arenguabi, ergutamaks riskantsemateks peetavaid investeeringuid erasektori poolt, sest see paneks osa riskidest erasektorile. Kui otsitakse võimalusi, kuidas erasektori abil võimendada või kaasrahastada arenguabiprogramme, on oluline tagada läbipaistev finantsiline ja arengualane lisandväärtus, tagada inimestele ja keskkonnale tõstatuvate riskide efektiivne minimeerimine, naiste õiguste ja majanduslike võimaluste tõhus edendamine ja avaliku sektori õnnestamisest hoidumine. Vastutustundlikud erasektori investeeringud ja vaeseid toetavad poliitikad, mis sisaldavad ennetavat ja eesmärgipärast abi mikro- ja väikeettevõtetele, juurdepääs korralikule tööle ja hoolsuskohustus inimõiguste vallas kooskõlas ÜRO äritegevuse ja inimõiguste juhtpõhimõtetega – kõik need võivad anda olulise panuse kestliku arengu edendamisse.

Kui asi puudutab erasektori rolli põgenike või rändajate toetamisel, on nende heaolu ja korralike töökohtade eelduseks vastuvõtva piirkonna vajadustega arvestamine. Kooskõlas teatisega “Väärrikas elu” on Euroopa Liidul vaja rändega arvestavat arengukoostöö vormi, mis lisaks põgenike ja rändajate vajadused ja õigused riiklikesse arengukavadesse. Nende plaanide saavutamise üheks osaks on koostöö ja soodsa keskkonna loomine erasektorile. ELi arengukoostöö fookus peab lähtuma kogu piirkonna põhjalikul sotsiaalmajanduslikul analüüsil, et teha kindlaks, milline investeering tootmistaristusse ja avalikesse hüvedesse oleks kõige kasulikum ja kõige jätkusuutlikum.

78 UNHCR Global Trends 2015

79 World Bank. October 6, 2014. Migration and Development Brief 23

Vaatuse alla tuleb võtta ka majandusharud, mis on kõige kättesaadavamad nii põgenikele kui rändajatele ning millele pääsevad ligi nii maal kui linnas paiknevad haavatavad migrante vastuvõtavad kogukonnad. Selle protsessi käigus loodud töökohtad peavad olema korralikud. Samuti tuleb austada tööõigusi, olenemata inimese rändeseisundist, vältimaks ebaseaduslikust ja vähetasustatud tööst põhjustatud sotsiaalseid pingeid. Võimaldamaks inimestel teenida elatist on oluline lisaks erasektori toetamisele võimaldada põllumajanduses töötamise kogemuse ja oskustega põgenikele juurdepääs maaomandile – niimoodi saab ergutada toidutootmist. Lisaks on oluline nii vastuvõtivate kogukondade tõrjutud gruppide kui ka põgenike ja migrantide finantskaasamine.

Tervikliku käsitluse olulisuse aspektist paneb meid muretsema uus **Euroopa välisinvesteeringute kava** (EIP), mis tugineb suurel määral ELi siseinvesteeringute kavale. Välisinvesteeringute kavas väidetakse, et sellega soovitakse lahendada “rände juurpõhjused”, nagu ränne oleks kestliku arenguga kaasas käiv probleem, ega omaks soodsat mõju ei lähteriigi ega vastuvõtva riigi arengule. Investeeringute kava peaks pigem keskenduma sellele, kuidas vähendada inimeste vajadust *sunnitud* rändeks. CONCORD siiski kahtleb, kas ametliku arenguabi kasutamine Euroopa erasektori investeeringute võimendamiseks on sobiv viis lahendamaks sunnitud rände juurpõhjuseid, nagu kliima muutumine, konflikt või isegi majanduslike võimaluste puudumine. On kiiduväärt, et Euroopa välisinvesteeringute kava keskendub tundlikele riikidele ja piirkondadele, kuhu erasektor muidu ei ole valmis investeerima. Samas puudub nendes piirkondades piisav õigusraamistik, mis tagaks ettevõtete vastutuse võtmise ja nende tegevuse läbipaistvuse. Sellest tulenevalt on püsib oht, et hargmaiste ettevõtete kohalolu soodustamine taolistes riikides tegelikult kahjustab, selmet et toetada kestliku arengut ja inimõigusi.

Vaja on paremat arusaamist ja rohkem tõendeid rände põhjuste osa. Inimesed rändavad väga erinevatel põhjustel: mõned põgenevad sõjapiirkonnast, teised üleüldise vägivalda või loodusõnnetuste eest, kolmandad liiguvad sissetulekuallikate ja töövõimaluste otsingul. Paljud lahkuvad kõigil eelloetletud põhjustel. Põgenikel ja rändajatel on selged ja kattuvad turvalisusega seotud mured, vajadused ja haavatavus. Neid sarnasusi ja erinevusi tuleb arvesse võtta poliitika, programmide ja õigusraamistike kujundamisel. Sulguvate piiride ning rännet ennetavate poliitikatega silmitsi seistes tuleb kaitsta inimeste õigust varjupaiga taotlemisele.

Euroopa Liit ja liikmesriigid on õiguslikult seotud 1951. a põgenikekonventsiooni ja selle protokollidega. Kuid ikkagi ei ole rahvusvaheliselt kokku lepitud rände reguleerimise norme. Seega tervitame ÜRO 19. septembri 2016 peaassamblee

kõrgetasemelise plenaaristungi otsust töötada välja ülemaailmse rände kokkulepe ja julgustada Euroopa Liitu konstruktiivselt panustama nii sellesse kui ka ülemaailmsesse põgenike kokkuleppesse, mille eesmärgiks on taas kinnitada ja tugevdada põgenike ja varjupaigataotlejatega tegelemise parimat tava. Siht- ja päritoluriigi valitsustel ja rahvusvahelisel üldsusel on vaja paremini mõista liikumise juurpõhjuseid, rände tegureid ja motivatsiooni ning kaitses esinevate puuduste ulatust ja sisu. Praegu liikmesriikides valitsev arusaam on lühinägelik ega tugine piisavalt tõenditele, vaid juttudele. Seega soovitame doonorriikidel rahastada pikemaajalist andmekogumist ja migrantidele pakutava kaitse järelevalvet rändeteedel.

Peame koos kiiresti välja töötama uue ja toetava narratiivi migrantide ja põgenike kohta.

EL JA SELLE LIIKMESRIIGID PEAKSID:

- Tagama, et inimõiguste realiseerimine, kestliku arengu nelja dimensiooni tasakaalustamine arengumaades, vaesuse vähendamine kõigis neis dimensioonides ja äärmusliku vaesuse ning ebavõrdsusega võitlemine on ELi arengupoliitika peamised eesmärgid. Vältida tuleb ametliku arenguabi kasutamist Euroopa Liidu oma huvide saavutamiseks piirihaldusel ja rändajate voolu reguleerimisel. EL peab austama arengukoostöö tõhususe põhimõtteid, sealhulgas omavastutuse ja vastavuse põhimõtet ja lõpetama rände ja ümberasustamise haldamisega seotud abile tingimuste seadmise.
- Kehtestama õigusraamistiku tagamaks varjupaigataotlejatele ohutute ja seaduslike rändeteede olemasolu – see aitab täita ELi Tegevuskava 2030 kohustusi ja parandada olemasolevaid rännet käsitlevaid dokumente, nagu 2015 Euroopa rände tegevuskava. Välja tuleb arendada õigusraamistik, mis pakub seaduslike liikumisvõimalusi nii oskus- kui ka lihttööliste.
- Tagama, et rände ja ümberasustamise vallas koostöö tegemisel riikidega, kes ei kuulu ELi, toetatakse kõiki inimõigusi. Rahvusvahelistele või veel rangematele riiklikele nõuetele mittevastavate varjupaigataotlejate ja mmigrantide tagasipöördumine peaks olema korraldatud ohutult, väärilt ja inimõigusi austades. Eelistus tuleks anda vabatahtlikule tagasipöördumisele, aidates riikidevahelise koostöö käigus kaasa inimeste vastuvõtmisele ja uuesti lõimumisele, pöörates erilist tähelepanu naistele ja lastele.
- Võtma kohustuse rahastada pikaajalist süsteemset andmekogumist rändeteedel, et mõista rände tegureid ja välja arendada soodne ja tõenditele tuginev narratiiv rändajate ja varjupaigataotlejate kohta.

5. PEATÜKK

ARENGU

MÕÕTMINE:

SKT LÕPP?

5. PEATÜKK

SISSEJUHATUS

Tegevuskavas 2030 on esitatud need muutused, mis on vajalikud inimeste heaolu parandamiseks Maa ökosüsteemide piires. Selles käsitluses nähakse ette järjepidev, kaasav ja säästlik majanduskasv (kestliku arengu eesmärk 8), kusjuures vähemarenenud riikides oleks sisemajanduse kogutoodang – SKT – 7%. Selle arengueesmärgi seadmisega tunnistatakse teataval määral ka pinget, mis tekib majanduskasvu edendamise ja sellest keskkonnale tekitatava kahju vahel. Tegevuskavas 2030 soovitatakse riikidel lahti siduda majanduskasv ja keskkonna kahjustamine. Kahjuks ei arvesta see ulatuslikku ja kohati ka pöördumatut mõju, mida praegused majanduskasvu mudelid avaldavad ühiskonnale, keskkonnale ja kliima muutumisele. Täiesti jäetakse mainimata asjaolu, et majanduskasv, kui see jääb samasuguseks nagu praegu, ei ole kindlasti jätkusuutlik. See on ka kõike muud kui kaasav.

Sageli arvatakse, et sisemajanduse kogutoodanguna mõõdetav suurem majanduskasv toob kasu kõigile ja parandab kõigi elukvaliteeti. Meie majanduslik ja sotsiaalne mudel tuginebki sellel eeldusel. Alates 1980. aastatest on taolise arvamuse tõttu lõdvendatud regulatsioone ja loodud ka see ülimalt globaliseerunud maailm, milles praegu elame. Kuigi üleilmastumine on loonud jõukusesaari, on see ergutanud ka ressursimahukate tootmis-, kaubandus- ja finantssüsteemide laienemist (lugege nt *World Economic and Social Survey 2013: Sustainable Development Challenges*)⁸⁰, pannes proovile planeedi taluvusvõime ja tuues kaasa kliima muutumises avalduvaid negatiivseid tagajärgi. Sotsiaalses plaanis on see tinginud võimu, rikkuse ja mõjuvõimu koondumise üha väiksema arvu isikute kätte ja sissetulekute ebavõrdsuse süvenemise nii riikides kui riikide vahel. Keskendumine SKT kasvule on toetanud globaalse tarbimiskultuuri levikut nende hulgas, kes saavad seda endale lubada, kusjuures inimesed on taandatud „tarbijateks“ ja ühiskonnad „turgudeks“. Loodusressursse nähakse lõppematu inimeste soovidele alluva allikana ja planeeti peetakse võimeliseks taluma kogu seda suurt hulka inimeste tekitatud jäätmeid ja saastet. SKT-i põhinev kasvumudel on võimaldanud turul määrata energiale toorainele, tööjõule ja jäätmekäitlusele hinnad, mis ei kajasta nende hüvede ja teenuste tegelikku sotsiaalset või keskkonnale tekitatud kahju. Kasumid jõuavad ainult mõnede üksikute kätte, mitte ühiskonnale ja planeedile tervikuna. Kasvust saadav kasu lihtsalt ei jõua kõigini. Mitmes maailma piirkonnas⁸¹ on tõestatud, et majanduskasv iseenesest ei vähenda vaesust või ebavõrdsust.

⁸⁰ *World Economic and Social Survey 2013: Sustainable Development Challenges*

⁸¹ *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*, http://www.insee.fr/fr/publications-et-services/dossiers_web/stiglitz/doc-commission/RAPPORT_anglais.pdf

Peame seadma kahtluse alla arusaama, et ainus tõeline arengu näitaja on majanduskasv, kuigi see ei võta arvesse kasvu ja arengu *liiki* ega seda, mida oleks vaja tegelikku muutuse saavutamiseks ja heaolu tagamiseks kõigile. Suurem SKT ei tähenda, et on paranenud tervishoiuteenuste või hariduse kättesaadavus kõigile; see ei taga toiduga kindlustatust või paremat toimumist; see ei korreleeru ilmtingimata vaesuse vähenemisega; selles ei võeta arvesse loodusressursside kadu või keskkonna olukorra halvenemist; see ei vii võrdsete võimalusteni ning see on lihtsalt pime soolise ebavõrdsuse suhtes. Isegi SKT looja tunnistas 1934. aastal, et *“seega ei saa teha järeldotsi rahva heaolu kohta riigi sissetuleku järgi”*.⁸² Tuginemine SKTle muudab meid mugavaks, sest varjab kasvu tegelikku hinda inimestele ja planeedile.

Nigeerias on SKT kasvanud viimase 20 aasta jooksul 5% aastas. See on kõrgem keskmisest majanduskasvust nii Aafrikas kui globaalses plaanis. Vaatamata sellele on vaesus Nigeerias kasvanud 54 protsendilt 2003. aastal 70 protsendini 2012. aastal. See tähendab, et 112 miljonit inimest 170 miljonist elab vaesuses. 2012. aastal korraldatud riikliku noorteuringu aruande kohaselt on 45% noortest vanuses 15-35 töötud ja neljal viiest ülikoolilõpetajast ei ole tööd. Nigeerias teenib 10% rikkaimatest inimestest kaks korda nii palju kui 40% vaestest. Nigeeria majanduskasv ei vähendanud ebavõrdsust.

Guatemala majandus on Kesk-Ameerikas suurim, selle SKT oli 2012. aastal 3% ja 2015. aastal peaaegu 4%, samas kui vaesus kasvas 2006. aasta 51 protsendi pealt 59 protsendini 2014. aastal. Põlisrahva hulgas on vaesuse määr palju suurem kui nende Guatemala elanike seas, kes ei kuulu põlisrahva hulka. Ebavõrdsus poliitilises võimuses on suur, näiteks 158 parlamendiliikmest on praegu ainult 15 inimest põlisrahva esindajad.

Vaatamata tõenditele, et selline kasv ei ole jätkusuutlik, jätkavad poliitikakujundajad läbirääkimiste pidamist kahepoolsete kaubandus- ja investeerimislepingute sõlmimiseks, et tabada seda tabamatut jätkusuutlikku majanduskasvu. Taolised lepingud ainult süvendavad praegu valitseva vaesuse ja ebavõrdsuse mõju kliima muutumisele ja planeedi heaolule.⁸³ Suutmatust jõustada keskkonna või inimõiguste kaitse kohta käivaid rahvusvahelisi lepinguid on andnud hoogu juurde ebasoovitavatele trendidele. Kõikidel tasanditel puuduvad efektiivsed kaitseabinõud, mis laseks äriettevõtetele omistada kaassüü inimõiguste rikkumise korral või mis takistaks äriettevõtetele

⁸² *Growth and Development, Discussion paper, July 2011, BOND, UK*

⁸³ *Vaadake näiteks Lilliston B., Sept. 2016*

inimõiguste rikkumisest kasu lõikamast. Sotsiaalse institutsioonina on majanduse põhiülesanne teenindada inimesi ja planeeti, kuid see on unustatud efektiivsuse ja maksimaalse kasu saamise nimel. Seistes silmitsi üleilmsete probleemidega ja võttes arvesse korduvaid majandus- ja finantskriise, on oluline suunata majandus selle põhiülesannete täitmisele.

Et üldse oleks võimalik täita Tegevuskavaga 2030 võetud kohustust, mille kohaselt ei jäeta mitte kedagi maha, ei tohi poliitika kujundajad toetuda ainult sisemajanduse kogutoodanguga mõõdetavale majanduskasvule. Selle asemel tuleks põhjalikult välja selgitada, mida tähendab areng inimeste ja planeedi jaoks, ning kasutada majandust ühe vahendina sellise arengu saavutamisel. Kestliku ja kaasava arengu hindamiseks sotsiaalses ja majanduslikus plaanis ning keskkonna vallas on vaja uusi näitajaid, mis keskenduksid inimeste ja planeedi heaolule kooskõlas Euroopa Liidu lepingu artikliga 3, milles märgitakse, et ELi sotsiaalseks ülesandeks ja eesmärgiks on edendada oma rahvaste heaolu. Mainitud näitajad võivad sisaldada näiteks järgmisi komponente: juurdepääs adekvaatsele toidule, peavarjule, kvaliteetsetele põhiteenustele, tervislikule elule, sissetuleku kindlusele, korralikule tööle, sobivale töö ja eraelu tasakaalule, headele suhetele oma kogukonnas, füüsilisele turvalisusele ning puhtale ja tervislikule keskkonnale. Samuti tuleb arvesse võtta näitajad, nagu kasvuhoonegaaside heitmed, taastuvenergia protsent koguenergiast ja sooline võrdõiguslikkus. Hoolimata lõplikust indikaatorite valikust peab „heaoluindeks“ hõlmama piisavat hulka inimestele ja planeedile olulisi aspekte. Selleks on vaja nii kvalitatiivseid kui ka kvantitatiivseid näitajaid.

Suur töö on juba ära tehtud nii riikide kui ka rahvusvahelisel tasandil, nt Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioonis, et uurida mitmesuguseid alternatiivseid ja palju ulatuslikumaid arengunäitajaid.⁸⁴ Stiglitz-Sen-Fitoussi komisjoni 2009. aasta aruanne on selles mõtte tugev katalüsaator.⁸⁵ Vajadus vaadata sisemajanduse kogutoodangu taha ning leida SKT kõrvale täiendavaid või alternatiivseid indikaatoreid peegeldub ka Tegevuskava 2030 eesmärkides ja Euroopa Liidu nõukogu otsustes post-2015 raamistiku kohta.⁸⁶ **CONCORD ergutab Euroopa komisjoni ja Euroopa Liidu liikmesriike kaaluma palju tõsisemalt ja kiiremini ühtsete näitajate kehtestamist, mis hõlmaks sotsiaalsed, majanduslikud ja keskkonnategurid. Neid ühtseid näitajaid kasutatakse kõigi oluliste poliitikate kujundamisel ja otsuste tegemisel.**

84 <http://www.oecdbetterlifeindex.org/>

85 Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, http://www.insee.fr/fr/publications-et-services/dossiers_web/stiglitz/doc-commission/RAPPORT_anglais.pdf

86 http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/146311.pdf

Lisaindikaatorite väärtuse nägemiseks on vaja poliitikakujundajate pühendumist piisavalt pika perioodi vältel, lisaks andmete kogumisele ja järelvalve teostamisele on vaja ka teadlikult panna valdkondadesse, mille tulemused on nõrgemad ning muidugi mõõta arengut neis valdkondades. Nii saab laiem avalikkus teada ja õpib hindama laiemate indikaatorite kasulikkust. SKT tähtsus näitajana väheneb, mis peaks omakorda ergutama olukorda muutvate otsuste tegemist poliitikas ja käitumises.

LIIKUDES HEAOLU MÕÕTMISE POOLE

Rio de Janeiro, Brasiilia on järginud Bogotá, Colombia eeskujul, et luua sotsiaalse arengu näitaja, mis hindaks linna erinevate osade toimimist sotsiaalses ja keskkondlikus plaanis. Näitaja hõlmab kolme valdkonda: inimeste põhivajadused, heaolu alused ja võimalused. Ecuadori riiklik Hea Elu Kava tugineb *buen vivir* ideel ja selle eesmärgiks on saavutada kõigi Ecuadori elanike heaolu. Kava 12 eesmärgi hulka kuuluvad võrdsus, inimõigused ja õigusemõistmine, avalik ja poliitiline kaasatus ning tervislik ja jätkusuutlik keskkond.

Mitmed Euroopa riigid, sealhulgas mitmed ELi liikmesriigid on alustanud SKT täiendamist alternatiivsete arengunäitajatega. Kasutusel olevate lisaindikaatorite, aga ka Euroopa Komisjoni elukvaliteedi näitajate kohta korraldati dokumendialüüsil põhinev uuring. Vähestes Euroopa riikides on kasutusel reaalne alternatiivne indeks – Saksamaa on siinkohal silmapaistev erand – ent mitmed riigid, nagu näiteks Austria, Belgia, Itaalia ja UK kasutavad eraldi indikaatoreid mõõtmaks heaolu. Stiglitz-Sen-Fitoussi komisjoni aruanne on mitmel puhul olnud heaolu mõõtmise alustamise stiimuliks.

Eri kohtades rakendatud heaolu mõõtmise mudelite esialgseks hindamiseks kasutati mitmeid küsimusi. Üks küsimustest näiteks uuris, kuidas SKTle alternatiivi pakkuvad näitajad katavad kõiki nelja kestliku arengu dimensiooni, kas need sisaldavad kvantitatiivsete mõõtühikute kõrval ka kvalitatiivseid ja kas järelvalve tulemusi kasutatakse poliitikate kujundamisel ja otsuste tegemisel.

Leiti, et praegu ELi liikmesriikides kasutusel olevad „sisemajanduse kogutoodangust edasi liikuvad“ näitajad ei ole ette nähtud millekski muuks kui SKT täiendamiseks. Tarbimisele tugineva kasvu põhimõtteid ei seata kahtluse alla. Kuigi lisanäitajate kasutamine toob suuremal või väiksemal määral esile SKT kui indikaatori nõrgad küljed ja aitab mõista, et SKT ei näita midagi inimeste või ühiskonna heaolu kohta, ei kahelda SKT kui riigi arengu peamises näitajas, mille alusel tehakse olulisi sotsiaalseid ja majanduslikke otsuseid. SKTd eelistatakse ka

siis, kui kasutatakse suurt hulka muid näitajaid või isegi kui alternatiivsete näitajate kasutamine on seadusest tulenev nõue, nagu see on Belgias ja Prantsusmaal.

Üldjoontes võib öelda, et kõik Euroopa arengut mõõtvad mudelid sisaldavad näitajaid, mis käsitlevad kestliku arengu nelja dimensiooni, kuigi näitajate arv igas dimensioonis on riigiti ja Euroopa Komisjonis erinev. Mudelid olid üpriski sarnased keskkonna valdkonnas. Samuti sisaldab enamik neist näitajatest, sealhulgas ka Euroopa Komisjoni elukvaliteedi näitaja mõnda kvalitatiivset mõõdet, tuginedes näiteks subjektiivsele heaolule ning rahulolu- või õnnetundele. Tuleb siiski mainida, et andmed ei ole uuritud mudelites eriti detailsed.

Paljudel juhtudel, kuid mitte alati, vastutab alternatiivsete arengunäitajate kaardistamise ja uurimise korraldamise eest parlamendikomisjon või sarnane üksus. Selline korraldus on ilmselgelt piiranud laiendatud mõõdikute mõju poliitikakujundamisele. Uuring näitas, et kui mõni poliitiline võtmeisik või valitsus kutsus üles või toetab lisanäitajate kasutamist või kui mõne sellise näitaja on seotud poliitiliselt olulise teemaga, kasutatakse alternatiivseid arenguindikaatoreid poliitikate kujundamisel ja otsustamisel suurema tõenäosusega. Selline olukord valitseb Suurbritannias, kus endine peaminister David Cameron algatas riigi heaolu hindamise kava. Siiski on huvitav jälgida, kas alternatiivsete arengunäitajate kasutamine sõltub konkreetse juhtpoliitika ametissejäämisest või need saavad olema üldiselt aktsepteeritud kui tavapärane „asjade tegemise viis“ ja neid näitajaid hakatakse kasutama. Suurbritannia on siinkohal hea näide, sest seal toimus hiljuti riigijuhtide vahetus.

Kuigi on veel liiga vara öelda, kas sisemajanduse kogutoodangu näitajat laiendavad või lausa asendavad indikaatorid omavad tegelikku mõju konkreetsetes riikides tehtud otsustele või kestlikule arengule, on uuringu alusel võimalik teha esialgseid järeldusi. Sügavamaks analüüsiks on vaja põhjalikumalt seiret teatava ajaperioodi jooksul. Ometigi on juba praegu võimalik öelda, et alternatiivse mudeli väljatöötamisel oleks väga kasulik ühtlustada ja koordineerida praegu ELi liikmesriikides kasutatavaid erinevaid lähenemisi arengu mõõtmisele, kuna erinevaid näitajaid on raske võrrelda. Et eesmärgiks on kehtestada Euroopa Liidus tervikuna vastav indeks, mis hakkab alguses täiendama ja lõpuks vahetab välja sisemajanduse kogutoodangu arengu või rahva heaolu näitajana, peavad liikmesriigid üheskoos ja koos Euroopa komisjoniga kindlaks määrama ühised kvantitatiivsed ja kvalitatiivsed näitajad, millega hinnata inimeste ja planeedi heaolu. Euroopa Liit peab tervikuna kokku leppima, et neid heaolu näitajaid hakatakse arvesse võtma otsuste tegemisel, sealhulgas ELi ja liikmesriikide eelarvete vastuvõtmisel.

EL PEAKS:

- Täitma Euroopa Liidu ja liikmesriikide poolt võetud kohustusi ja soovitusi Tegevuskava 2030 vastuvõtmiseks (nõukogu otsused, detsember 2014). Täitma kestliku arengu eesmärgis 17.19 sisalduvat kohustust leida ulatuslikumad arengu näitajaid, mis kaasavad nii sotsiaalvaldkonna kui ka inim- ja looduskapitali, et edendada ulatuslikumat jätkusuutlike elatusallikate ja heaolu eesmärgi saavutamist.
- Kokku leppima ja vastu võtma ühised ELi näitajad, mis sisaldavad inimeste ja planeedi heaolule keskenduvaid sotsiaalseid, majanduslikke, keskkonna ja valitsemise tegureid, ning kohustuma neid kasutama SKTd täiendavate näitajatena kõigi asjasse puutuvate poliitikate kujundamisel ja otsuste tegemisel.
- Kasutama ja regulaarselt viitama nendele alternatiivsetele arengunäitajatele ELi strateegiates, strateegia dokumentides, poliitikates, ülevaatamistes ja avaldustes, näiteks kõnes liidu olukorra kohta, mitmeaastases finantsraamistikus ja aastaelarve ettepanekutes, komisjoni iga-aastastes aruannetes ja Euroopa poolaasta protsessis.

LÜHENDID

ASEAN	Association of Southeast Asian Nations (Kagu-Aasia Maade Assotsiatsioon)
CEAS	Common European Asylum System (Euroopa ühtne varjupaigasüsteem)
CFS	UN Committee on World Food Security (ÜRO maailma toiduga kindlustatuse komitee)
CSO	Civil Society Organisation (kodanikuühiskonna organisatsioon)
EC	European Commission (Euroopa komisjon)
EEAS	European External Action Service (Euroopa välisteenistus)
EEIP	EU External Investment Plan (Euroopa välisinvesteeringute kava)
EFSD	European Fund for Strategic Investments (Euroopa Strateegiliste Investeeringute Fond)
EIB	European Investment Bank (Euroopa Investeerimispank)
EP	European Parliament (Euroopa Parlament)
EU	European Union (Euroopa Liit)
FAO	UN Food and Agriculture Organization (ÜRO Toidu- ja Põllumajanduse Organisatsioon)
FPIC	Free, prior and informed consent (vaba, eelnev ja teadlik nõusolek)
GDP	Gross Domestic Product (sisemajanduse kogutoodang)
G7	Group of 7 (G7)
HLPF	High-level Political Forum (kõrgetasemeline poliitiline foorum)
IA	Impact assessment (mõjuhindang)
MAR	Monitoring, accountability and review (järelvalve, vastutus ja läbivaatamine)
MFF	Multiannual Financial Framework (mitmeaastane finantsraamistik)
NGDO	Non-governmental development organization (arenguga tegelev vabaühendus)
NGO	Non-governmental organization (vabaühendus)
ODA	Official development aid (ametlik arenguabi)
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon)
PCD	Policy coherence for development (arenguga seotud poliitikavaldkondade sidusus)
PCDI	Policy Coherence for Development Index (arenguindeksi poliitikavaldkondade sidusus)
PCSD	Policy coherence for sustainable development (kestliku arenguga seotud poliitikavaldkondade sidusus)
PFCE	La Plate-Forme pour le Commerce Équitable
PGD	Policy for Global Development (üleilmse arengu poliitika)
RSB	Regulatory Scrutiny Board (õiguskontrollikomitee)
SDG	Sustainable Development Goal (kestliku arengu eesmärk, KAE)
SIA	Sustainability Impact Assessment (jätkusuutlikkuse mõjuhindang)
SRAI	Support to Responsible Agricultural Investments (toetus vastutustundlikele investeeringutele põllumajanduses)
TEU	Treaty on the European Union (Euroopa Liidu leping)
TNC	Transnational corporation (hargmaine ettevõtte)
TTIP	Transatlantic Trade and Investment Partnership (Atlandi-ülene kaubandus- ja investeerimispartnerlus)
UK	United Kingdom (Ühendkuningriik)
UN	United Nations (Ühinenud Rahvaste Organisatsioon)
UNECE	United Nations Economic Commission for Europe (ÜRO Euroopa Majanduskomisjon)
UNICEF	United Nations Children's Fund (ÜRO Lastefond)
VGGT	Voluntary Guidelines on the Responsible Governance of Tenure (vabatahtlikud suunised maaomandi vastutustundliku majandamise kohta)

CONCORDI PERIOODILISED ARUANDED

AIDWATCH:

Alates 2005. aastast on Aidwatch jälginud Euroopa Liidu liikmesriikide ja Euroopa komisjoni poolt antava arenguabi kvaliteeti ja hulka ning teinud selle kohta vastavaid soovitusi. Nende väljaannetega tahame panna ELi juhte täitma võetud kohustust, milleks on eraldada 0,7% rahvamajanduse kogutoodangust arenguabiks ja kasutada seda abi õigesti ja tõhusalt.

www.concordeurope.org/aidwatch-reports

ELI DELEGATSIOONID:

Aruanne Euroopa Liidu delegatsioonide kohta uurib poliitilist ja poliitikate alast dialoogi ja kavade koostamist, muuhulgas ka kodanikuühiskonna organisatsioonide tegevuskava koostamist. Väljaannete mõte on aidata parandada töösuhteid ELi delegatsioonide ja kodanikuühiskonna organisatsioonide vahel, koguda näiteid hea tava ja saadud õppetundide kohta ning teha soovitusi ELile, liikmesriikidele ja kodanikuühiskonna organisatsioonidele.

www.concordeurope.org/eu-relationships-publications

VAHEARUANDED:

Alates 2009. aastast uuritakse iga kahe aasta tagant koostatavas vahearuanandes ELi asutuste poliitika-valdkondade sidusust ja nende mõju haavatavatele kogukondadele väljaspool Euroopat asuvates riikides. Nende aruannete sihiks on parandada ELi poliitiliste liidrite ja kodanike teadlikkust vajadusest muuta ELi sise- ja välispoliitikaid õiglasema ja jätkusuutlikuma maailma nimel.

www.concordeurope.org/spotlight-publications-policy-coherence-development

CONCORDI LIKMED

CONCORD is committed to the Code of Conduct on Messages and Images and respects its principles in all publications.
www.concordeurope.org

Copyright: This work is available under a Creative Commons Attribution Non-Commercial 4.0 International license.
 More info on <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode>

